

अध्याय एक

शोध परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

‘अनु+सम्+धा+अन’ मिलेर अनुसन्धान शब्द निर्माण भएको हो । यसको वास्तविक अर्थ कुनै विचार वा धारणाका सम्बन्धमा राम्ररी खोज गर्नु हो (भट्टराई, २०७३, पृ.१) । अनुसन्धान भनेको कुनै कुराको खोज गर्नु, नयाँ कुरा पत्ता लगाउनु, नयाँ धारणालाई प्रमाणित गर्नु अथवा पुराना तथ्यलाई पुनर्व्याख्या गर्नु हो ।

दुई भाषाबिच हुने सम्प्रेषणात्मक कार्यलाई अनुवाद भनिन्छ । नेपाली भाषामा प्रयोग हुँदै आएको ‘अनुवाद’ शब्द अङ्ग्रेजीको ट्रान्सलेसन (translation) शब्दको रूपान्तरण हो । ट्रान्सलेसनको अवधारणा बुझाउन नेपालीमा अनुवाद, रूपान्तरण, अनुसिर्जना, भाषान्तरण, उल्था आदि शब्दहरू प्रयोगमा रहेका छन् । ल्याटिन भाषाका दुई शब्द ट्रान्स (trans) र ल्याटम् (Latum) बाट बनेको ट्रान्सलेसन शब्दको व्युत्पादित अर्थ ‘पारी लैजानु’ भन्ने हुन्छ । यस शब्दको समानार्थीका रूपमा नेपालीमा प्रयोग हुँदै आएको अनुवाद शब्दको व्युत्पादित अर्थ भने वृद्धि, संवर्द्धन, उल्था भाषान्तरण अथवा उन्नयन भन्ने हुन्छ (अधिकारी, २०७१, पृ. ३) । यसरी एक भाषामा रहेका सामग्रीलाई अर्को भाषामा रूपान्तरण गरी पठनयोग्य र सम्प्रेषणयुक्त बनाउने कार्यलाई नै अनुवाद भनिन्छ ।

कुनै लिखित वा मौखिक सन्देशलाई एक भाषाबाट अर्को भाषामा रूपान्तरण गरिने प्रक्रिया या रूपान्तरित पाठलाई अनुवाद भनिन्छ । यस परिभाषाले अनुवाद प्रक्रिया र अनुवाद उत्पादन दुवैलाई समेटेको छ । अनुवाद प्रक्रिया अन्तर्गत स्रोतपाठ, अनुवादक र लक्ष्यभाषी पाठकबिचको अन्तरसम्बन्ध पर्दछ । अनुवाद उत्पादन अन्तर्गत अनुवाद प्रक्रियाद्वारा प्राप्त अनुवादको ठोस उत्पादन पर्दछ । वस्तुतः सङ्कथन सम्मका संरचनात्मक पक्षका साथै अर्थगत, शैलीगत र प्रयोग सन्दर्भगत पक्षलाई लक्ष्यभाषामा समतुल्यताका साथ उतार्ने काम गर्नु नै अनुवाद हो ।

लिम्बु मातृभाषी विद्यार्थीहरूको भाषा संस्कृतिको संरक्षण गर्नका लागि मातृभाषालाई एउटा विषयका रूपमा २०५९ मा पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी कक्षा १ देखि नै पठनपाठन प्रारम्भ गरेको पाइन्छ । अनुवादले लिम्बु भाषाका लिपि, संरचना, व्याकरण बुझ्न महत्त्वपूर्ण

योगदान पुऱ्याएको हुन्छ । यस विभाग अन्तर्गत कथा उपन्यासलाई विभिन्न भाषामा अनुवाद गरे तापनि कक्षागत मातृभाषी पुस्तकहरूको अनुवाद गरेको पाइँदैन । यस शोधकार्यमा कक्षा एको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को लिपि, संरचना, व्याकरण, भाव आदि पक्षलाई जस्ताको त्यस्तै नेपाली भाषामा अनुवाद गरिएको छ । साथै उक्त पुस्तकमा रहेका सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गरी प्रस्तुत शोधकार्यलाई सम्पन्न गरिएको छ ।

१.२ समस्या कथन

चयन गरिएको शोधशीर्षक अन्तर्गत मुख्य समस्या र तिनका सम्भावित समाधान नै समस्याकथन हो । यसले अध्ययनको उद्देश्य निर्धारण र प्रक्रियाको बारेमा निर्देश गर्दछ । नेपाली भाषा शिक्षा विभागबाट कक्षा एको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद गरिएको छैन । तसर्थ अनुवाद अध्ययनका आधारमा उक्त पाठ्यपुस्तकलाई नेपालीमा अनुवाद गर्नु नै प्रस्तुत शोधकार्यको प्रमुख समस्या रहेको छ । उक्त समस्याको प्राज्ञिक समाधानका लागि निम्नलिखित शोधप्रश्नहरू निर्माण गरिएको छ :

- क. कक्षा एको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद के कसरी गर्न सकिन्छ ?
- ख. उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद के कसरी गर्न सकिन्छ ?

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य

प्रस्तुत समस्या समाधानका लागि निम्नानुसार उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएको छ :

- क. कक्षा एको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद गर्नु
- ख. उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गर्नु

१.४ अध्ययनको सान्दर्भिकता

प्रस्तुत शोधकार्यबाट कक्षा एको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को लिपि संरचना, व्याकरण, शब्द, भाव आदिलाई नेपाली भाषामा बुझ्न सहयोग पुऱ्याएको छ । साथै लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकमा भएका शब्दहरूलाई के-कसरी अनुवाद गर्न सकिन्छ भन्ने कुराको पनि जानकारी प्राप्त हुन्छ । नेपाली भाषिक समुदायका विद्यार्थीहरू, अभिभावक र अन्य

सरोकारवालाहरूलाई बुझ्न र लेख्न र बुझेका आधारमा आफ्नै शैलीमा व्यक्त गर्न सहयोग पुर्याएको छ । साथै स्थानीय पाठ्यपुस्तक निर्माता, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माता र शब्दकोश निर्माताहरूलाई पनि सहयोग पुर्याएको छ ।

यस अनुसन्धानले अनूदित कृतिका माध्यमबाट सम्बन्धित भाषाका बारेमा जानकारी दिनुका साथै त्यही पाठ्यपुस्तकलाई माध्यम बनाइ विद्यार्थीहरूमा भाषिक सिप विकास गर्नमा समेत सहयोग पुर्याएको छ । पाठ्यपुस्तक अनुवाद सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान नभएकाले भावी दिनमा पाठ्यपुस्तक अनुवाद सम्बन्धी अध्ययन गर्न चाहने शोधार्थीहरूलाई समेत यसले सहयोग पुर्याएको छ । साथै कृतिलाई जीवन्त तुल्याउन सहयोग पुग्ने हुनाले यो अनुसन्धान औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

१.५ अध्ययनको परिसीमा

शोधकार्यमा कुन-कुन पक्षको अध्ययन गर्ने हो सोको किटानी गर्नु अध्ययनको परिसीमा हो । शोधकार्यका परिसीमालाई स्पष्ट पार्न सकिएन भने शोधकार्य निश्चित गन्तव्यमा पुग्न सक्दैन । त्यसैले यसमा परिसीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ । तसर्थ उक्त शोधकार्य निम्नलिखित परिसीमामा केन्द्रित रही अध्ययन अनुसन्धान गरिएको छ ।

- क. प्रस्तुत अध्ययन कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पा:न्* को नेपालीमा अनुवादसँग मात्र सम्बन्धित रहेको छ ।
- ख. लिम्बु भाषा र नेपाली भाषाका ३ जना विज्ञहरूलाई अनूदित पाठहरू देखाएर अन्तिम रूप दिइएको छ ।
- ग. लिम्बु भाषी समुदायका १० जना व्यक्तिहरूलाई देखाएर रुजु गरिएको छ ।

१.६ अध्ययनको रूपरेखा

शोधपत्रको संरचनालाई सङ्गठित रूपमा प्रस्तुत गर्नका लागि विभिन्न अध्याय, शीर्षक र उपशीर्षकमा विभाजन गरिएको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक प्रारूप

अध्याय तिन : अध्ययन विधि र प्रक्रिया

अध्याय चार : कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तक *आनि? पा:न्* को नेपालीमा अनुवाद

अध्याय पाँच : कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तक *आनि? पा:न्* मा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद

अध्याय छ : सारांश निष्कर्ष र उपयोगिता

सन्दर्भसामग्री सूची

परिशिष्ट

व्यक्तिवृत्त

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको पुनरावलोकन र सैद्धान्तिक प्रारूप

२.१ पूर्वकार्यको पुनरावलोकन

शोधकार्यको आरम्भ गर्दा शोधकर्ताले शोध गर्न चाहेको विषयमा त्यसपूर्व के-कति अध्ययन, खोज, अनुसन्धान तथा कार्य भएका छन् भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नका लागि खोजिएका सामग्रीलाई नै पूर्वकार्यको पुनरावलोकन भनिन्छ । पूर्वकार्यका पुनरावलोकनमा सम्बन्धित सैद्धान्तिक र प्रायोगिक कार्यहरू गरिएको छ । सैद्धान्तिक कार्य अन्तर्गत विभिन्न पुस्तकहरूको अध्ययन गरिएको छ भने प्रायोगिक कार्य अन्तर्गत विभिन्न शोधप्रतिवेदनहरू रहेका छन् । यसलाई पुस्तक पुनरावलोकन र शोधकार्यको पुनरावलोकन गरेर दुई भागमा प्रस्तुत गरिएको छ :

२.१.१ पुस्तक पुनरावलोकन

योडहाड (२०५२) द्वारा लिखित 'लिम्बु नेपाली शब्दकोश' मा लिम्बु भाषाका क्रिया, विशेषण, क्रियाविशेषण नाम शब्दहरू सङ्कलित छन् । साथै लिम्बु भाषाका विभिन्न शब्दहरूलाई नेपालीमा समेत उल्लेख भएको कारण यो शब्दकोशको अध्ययनले कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकको नेपालीमा अनुवाद अध्ययनमा सहयोग पुगेको छ ।

काइला र साथीहरू (२०७०) द्वारा सङ्कलित तथा सम्पादित 'लिम्बु व्याकरण' मा अहिलेसम्मकै उत्कृष्ट व्याकरण व्यवस्था तथा भाषिक संरचना प्रस्तुत गरिएको छ । यस व्याकरणमा लिम्बु वर्णमालाको पहिचान र वर्गीकरण, शब्दवर्गहरूको जानकारी र लिम्बु भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूका बारेमा जानकारी दिएको छ । यस पुस्तकको प्रमुख उद्देश्य लिम्बु भाषाको व्याकरण र नेपाली भाषाको व्याकरण बिचको सम्बन्ध पत्ता लगाउनु हो । यो पुस्तकले लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तक *आनि? पा:न्* को नेपालीमा अनुवाद अध्ययनको लागि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

लामिछाने (२०७०) द्वारा 'प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम' को अध्याय पाँचमा अनुवाद अध्ययन शीर्षक राखी अनुवादको प्रयोजन र आवश्यकता, अनुवादका गुणहरू, प्रकारहरू उल्लेख गरेका छन् । साथै अनुवादको आदर्श स्थिति कस्तो हुने भन्ने कुराको उल्लेख गरेका छन् । साथै अनुवादको प्रक्रियाहरू, अनुवाद र भाषाशिक्षण बिचको

सम्बन्धलाई समेत उल्लेख गरिएको पाइन्छ । यसले प्रस्तुत शोधकार्यमा अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षमा ध्यान दिनुपर्छ भन्ने कुराको सैद्धान्तिक जानकारी मिल्ने हुनाले यस पुस्तकको उल्लेख गर्न सान्दर्भिक रहेको छ ।

अधिकारी (२०७१) द्वारा 'अनुवाद सिद्धान्त र प्रयोग' पुस्तक लेखिएको छ । यस पुस्तकमा अनुवाद सम्बन्धी सैद्धान्तिक, ऐतिहासिक एवम् समसामयिक विश्लेषण गरिएको छ । यसमा अनुवादको परिभाषा, अनुवादको वर्गीकरण अन्तर्गत स्रोतपाठका आधारमा अनुवाद विधिका आधारमा वर्गीकरण गरिएको छ । नेपाली बहुभाषिक भूमिमा अनुवादको स्थान र भूमिका साथै नेपाली अनुवाद साहित्यको वर्तमान स्थितिको बारेमा स्पष्ट पारेका छन् । तसर्थ उक्त पूर्वकार्यको अध्ययनले अनुसन्धानकर्तालाई अनुवाद सम्बन्धी सैद्धान्तिक ज्ञान, अनुवादका विधि तथा प्रक्रियाका बारेमा धारणा स्पष्ट गराउनमा सहयोग पुग्नुका साथै सामग्री सङ्कलन गर्ने तरिकाहरूको बारेमा आवश्यक जानकारी प्राप्त गर्न समेत सहयोग पुगेको छ ।

भट्टराई (२०७२) द्वारा लिखित 'अनुवाद अध्ययन परिचय' भन्ने शीर्षकको कृति प्रकाशित छ । वि.सं. २००४ अङ्ग्रेजीमा प्रकाशित एन इन्ट्रोडक्सन टु ट्रान्सलेसन स्टडिजलाई बलराम अधिकारीले यस कृतिको नेपाली अनुवाद गरेका छन् । यस कृतिले नेपालमा अनुवाद अध्ययनलाई संस्थागत रूपमा विकास गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाइन्छ । यस कृतिमा मूलतः अनुवाद अध्ययन, यसको महत्त्व, अनुवादका प्रचलित सिद्धान्तहरू, अनुवाद प्रक्रिया, अनुवाद मूल्याङ्कन जस्ता सैद्धान्तिक कुराहरूको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यसका साथै अनुवादकमा हुनुपर्ने गुणहरू, भाषा शिक्षणमा अनुवादको पुनरागमन, कार्यशाला अनुवाद अभ्यास विषयमा केन्द्रित रही तयार पारिएको छ । यसले अनुसन्धानकर्तालाई अनुवाद सम्बन्धी सैद्धान्तिक कुराको जानकारी लिन यो पुस्तक उपयोगी रहेको छ ।

बन्धु (२०७३) द्वारा 'भाषाविज्ञान' नामक पुस्तक प्रकाशित छ । उक्त पुस्तकमा अनुवादको अर्थ र परिभाषा, अनुवादका प्रकार, अनुवाद सिद्धान्तका तीन मुख्य धारणा, अनुवादका समस्या, अनुवाद प्रक्रिया जस्ता कुराहरूको बारेमा उल्लेख गरेका छन् । उनले अनुवाद गर्दा सांस्कृतिक सन्दर्भलाई ध्यान राख्नु आवश्यक छ र अनुवाद भनेको एउटा सांस्कृतिक कथ्य विषयलाई अर्कामा रूपान्तरण गर्ने प्रक्रिया हो भनेका छन् । यसरी

अनुसन्धान कार्यलाई अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षमा ध्यान दिने, अनुवादका क्रममा के कस्ता समस्याहरू आउँछन् भन्ने कुराको जानकारी मिल्ने भएकाले प्रस्तुत पुस्तक उपयोगी रहेको छ ।

२.१.२ शोधकार्यको पुनरावलोकन

लिम्बु (२०६८) द्वारा 'लिम्बु भाषाको कक्षा ५ को इच्छाधीन विषय आनि? पाःन् पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययन' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारेका छन् । उक्त शोधको उद्देश्य प्राथमिक तहको इच्छाधीन विषयका पाठ्यक्रमको आधारमा आनिपान् पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण गर्नु, स्थानीय भाषिक आवश्यकका दृष्टिले सो पुस्तकको उपयुक्तता पहिल्याउनु, बाह्य र आन्तरिक विशेषताका आधारमा उक्त पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण गर्नु रहेको छ । यो शोधपत्र पुस्तकालयीय विधिमा आधारित भई गरिएको छ । पाठको जटिलताको आधारमा सरलबाट क्रमशः जटिलतिर पाठहरू राखिनु पर्ने, नैतिक चरित्र निर्माण र श्रमप्रति आस्था जगाउने प्रकृतिका विषयवस्तुलाई प्राथमिकता साथ समावेश गरिनुपर्ने सुझावहरू रहेको छ । यस शोधपत्रको अध्ययनले कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकको व्याख्या विश्लेषण गर्न सहयोगि मिलेको छ ।

आचार्य (२०६९) द्वारा 'लिम्बु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारण गर्दा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरेका छन् । उक्त शोधकार्यको उद्देश्यमा कक्षा ९ मा अध्ययनरत लिम्बु भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारण गर्ने त्रुटिहरू पहिल्याउनु , उक्त त्रुटिका कारणहरू पहिल्याउनु, प्राप्त त्रुटिहरूका आधारमा निराकरणका लागि उपायहरू सुझाउनु रहेको छ । यस शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि वर्णनात्मक पुस्तकालयीय र क्षेत्रीय विधिको प्रयोग गरिएको छ । यस शोधकार्यबाट लिम्बु भाषाको बारेमा जानकारी प्राप्त भई अनुवादकलाई अध्ययनमा सहयोग पुऱ्याएको छ ।

आचार्य (२०६९) द्वारा 'कल्याणी धर्ती उपन्यासको अनुवाद सिद्धान्तको आधारमा वाक्यगठन प्रक्रियाको अध्ययन' नामक शोधपत्र तयार पारिएको छ । यस शोधपत्रको उद्देश्य 'कल्याणी धर्ती उपन्यास अङ्ग्रेजीबाट नेपालीमा अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिएको अनुवाद सिद्धान्त र अनुवाद मर्यादाक्रम पत्ता लगाउनु, अनुवाद गर्दा प्रयोग गर्ने प्रायोगिक पक्ष पत्ता लगाउनु, अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिने व्याकरणिक समस्याहरू र शैली पत्ता लगाउनु साथै यस्ता समस्या समाधानका लागि आवश्यक सुझाव दिनु रहेको छ । यसमा मूलतः

पुस्तकालयीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । यस शोधकार्यले अनुवाद गर्दा कस्ता समस्याहरू आउँछन् भन्ने कुराको जानकारी दिने भएकाले यस शोधकार्यका लागि यसको अध्ययन गर्नु औचित्यपूर्ण रहेको छ ।

जोशी (२०७३) द्वारा 'समर लभ उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरू पहिचान र यसको अनुवादमा देखिएको दुरी' नामक शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारेका छन् । यस शोधकार्यको उद्देश्य समर लभ उपन्यासमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको पहिचान गर्नु नेपाली सांस्कृतिक शब्दलाई अङ्ग्रेजीमा अनुवाद गर्दा प्रयोग गरिने प्रविधिको पहिचान गर्नु र अनुवादको शैक्षणिक अनुवाद पहिचान गर्नु रहेको छ । यस अध्ययनलाई पुरा गर्नका लागि सर्वेक्षण विधिको प्रयोग गरिएको छ साथै द्वितीयक स्रोतहरूबाट सामग्रीहरू सङ्कलन गरी अध्ययनलाई पुरा गरिएको छ । उक्त अध्ययनबाट अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षलाई ध्यान दिएर गर्नुपर्दछ भन्ने कुराको जानकारी दिने भएकाले यसलाई अध्ययन गरिएको छ ।

जप्रेल (२०७४) द्वारा 'परालको आगो कथाको बभाडी भाषामा अनुवाद' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारेका छन् । उक्त शोधको उद्देश्य परालको आगो कथालाई बभाडी भाषामा अनुवाद गर्नु, अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा परालको आगो कथाको व्याख्या विश्लेषण गर्नु रहेको छ । यस अनुसन्धानलाई मूर्त रूप दिन पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको छ । साथै प्राथमिक द्वितीयक स्रोतहरूबाट सामग्रीहरू सङ्कलन गरी अध्ययनलाई पुरा गरिएको छ । प्रस्तुत अनुसन्धानले नेपाली भाषामा भएको कथालाई बभाडी भाषामा अनुवाद गरेर उक्त स्थानमा बसोबास गर्ने नेपाली भाषा नजान्ने बभाडी भाषालाई परालको आगो कथाको पठनपाठन गर्न सजिलो हुने निष्कर्ष निकालिएको छ । उक्त अध्ययनबाट अनुवाद गर्दा के कस्ता पक्षलाई ध्यान दिनुपर्छ भन्ने कुराको जानकारी दिने भएकाले अनुवादकलाई सहयोग पुगेको छ ।

सुतार (२०७४) द्वारा 'कर्तव्य कथाको बैतडेली भाषामा अनुवाद' शीर्षकमा शोधपत्र तयार पारेका छन् । उक्त शोधको उद्देश्य अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा कर्तव्य कथालाई बैतडेली भाषामा अनुवाद गर्नु, अनूदित पाठ्यांशलाई मूल पाठका आधारमा अन्तिम सम्पादन गर्नु रहेको छ । यस अनुसन्धानमा पुस्तकालयीय अध्ययन विधिको प्रयोग गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । उक्त अध्ययनबाट अनुवादकलाई अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा पाठ्यपुस्तकको अनुवाद गर्नु सहयोग मिलेको छ ।

२.२.३ अनुवादको सैद्धान्तिक प्रारूप

अनुवादको सैद्धान्तिक प्रारूप अन्तर्गत अनुवादको परिचय, अनुवादको प्रक्रिया, अनुवादको तत्त्व, लिम्बु भाषाको परिचय, पाठ्यपुस्तकको परिचय, लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय शीर्षकको अध्ययन गरिएको छ ।

२.२.३.१ अनुवादको परिचय

शाब्दिक दृष्टिले हेर्दा 'वाद' शब्दमा 'अनु' उपसर्ग लागेर निर्माण भएको 'अनुवाद' शब्दको अर्थ पुनः कथन वा कसैले भनेपछि भन्नु भन्ने हुन्छ । यसर्थ कुनै प्रस्तोताद्वारा एकपटक व्यक्त गरिएको कुरालाई फेरि भन्ने कामनै पुनः कथन वा अनुवाद हो । यो ल्याटिन भाषाको Trans र lation को समन्वित रूप हो जसको अर्थ क्रमशः 'पारि' र लैजानु भन्ने हुन्छ । तसर्थ एक भाषाको पाठ्यसामग्रीलाई अर्को भाषामा लैजानु नै अनुवाद हो भन्ने बुझिन्छ (लामिछाने, २०७० पृ. ७०) । वस्तुतः स्रोत भाषाका रचनामा भएका वर्ण, रूप, पद, पदावली वाक्यदेखि सङ्कथन सम्मका संरचनात्मक पक्षका साथै अर्थगत, शैलीगत र प्रयोग सन्दर्भगत पक्षलाई लक्ष्यभाषामा समतुल्यताका साथ उतार्ने काम गर्नु नै अनुवाद हो ।

दुई भाषाबिच हुने सम्प्रेषणात्मक कार्यलाई अनुवाद भनिन्छ (अधिकारी, २०७१ पृ. ३) । नेपाली भाषामा प्रयोग हुँदै आएको अनुवाद शब्द अङ्ग्रेजी रूपान्तर ट्रान्सलेसनको तात्पर्य एउटा स्थानबाट अर्को स्थान बिन्दुमा पुऱ्याउनु अर्थात् एउटा भाषाबाट अर्को भाषामा सन्देश पुऱ्याउनु हुन्छ ।

नेपाली बृहत् शब्दकोश (२०७२) का अनुसार एकभाषाको विषयवस्तुलाई अर्को भाषामा रूपान्तरित गर्ने काम, उल्था, भाषान्तर र भाषिक रूपान्तरलाई अनुवाद भनिन्छ । यसरी के भन्न सकिन्छ भने एक भाषामा रहेका कृतिलाई वा कृतिमा विवेचना गरिएको विषयलाई अर्को भाषामा लैजाने काम नै अनुवाद हो ।

ब्रिस्लिनको विचारमा सामान्यतः अनुवाद शब्दले एक भाषाबाट अर्को भाषामा गरिने विचार तथा भावनाको स्थानान्तरणलाई बुझाउँछ । यो प्रक्रिया दुवै लेख्य र मौखिक भाषा, स्तरीय लेख्य प्रणाली भएका वा नभएका भाषा वा बहिराहरूले प्रयोग गर्ने दुवै वा कुनै एक साङ्केतिक भाषाबिच हुन सक्छ, तर यस किसिमको बृहत् प्रकृतिको अनुवाद र कुनै लिखित पाठमा सिमित भई गरिने वास्तविक तथा उद्देश्यमूलक अनुवादका बिच भने निश्चित सीमारेखा कोरिनुपर्छ (अधिकारी, २०७२ पृ. २) । यसरी हेर्दा अनुवाद मूलतः स्रोत भाषाबाट

अन्य भाषामा वा समय र स्थानका कारण अलग्गिएका अन्य भाषिकामा सन्देश रूपान्तरण गरिने प्रक्रिया हो ।

अनुवाद सम्बन्धी क्याटफोर्टको भनाइलाई उद्धृत गर्दै अधिकारी (२०७३) ले अनुवाद एउटा भाषाको पाठ्यसामग्रीलाई अर्को भाषाको समतुल्य पाठ्यसामग्रीद्वारा प्रतिस्थापना गर्ने कार्य अनुवाद हो भनेका छन् । उनले जुन भाषाबाट अनुवाद गरिने हो त्यसलाई लक्ष्य भाषा भनेका छन् । क्याटफोर्टको यस परिभाषामा उल्लेख भएको 'पाठ' शब्दले कुनै पनि लिखित वा मौखिक भाषिक एकाइलाई बुझाउँछ । यसरी क्याटफोर्टको परिभाषाको आधारमा अनुवाद लिखित रूपमा र मौखिक रूपमा पनि प्रस्तुत हुन्छ र यसरी लिखित र मौखिक रूपलाई भाषिक एकाइका रूपमा उल्लेख गरेका छन् ।

अनुवाद भनेको दुई वा दुईभन्दा बढी पाठकहरूका बिचमा हुने एक प्रकारको सम्बन्ध हो र यी पाठले समान स्थितिमा समान प्रकार्य उत्पन्न गर्दछ (बन्धु, २०७३ : ३५४) । यसर्थमा अनुवाद दुई भाषा भाषी बिच रहेको सम्बन्धात्मक स्थिति हो जसले यो सम्बन्धलाई समान कार्यका रूपमा स्थापित गरी पाठकलाई एकै नासको अवस्थामा पुऱ्याउन सकोस् ।

नाइडाको विचारमा अनुवाद एक जटिल अन्तरभाषिक प्रक्रिया हो । यो प्रक्रिया अन्तरभाषिक प्रतिस्थापनमा मात्र सीमित रहँदैन उनका अनुसार अनुवाद स्रोतपाठको विश्लेषण, अर्थको स्थानान्तरण र अर्को भाषामा यसको पुर्नलेखन जस्ता तिन अन्तरसम्बन्धित प्रक्रियाको समष्टिगत रूप हो (अधिकारी, २०७३ पृ. ६) । यिनका दृष्टिमा अनुवाद भनेको स्रोतपाठको अर्थ र शैलीलाई सम्भव भएसम्मको सन्निकट, समतुल्यता कायम गरी लक्ष्य भाषामा पुनरुत्पादन गर्नु हो ।

उर्पयुक्त विचारहरूका आधारमा अनुवाद भनेको प्रतिस्थापित घटना हो, जसमा एउटा भाषाको सन्देशलाई अर्को भाषामा उतार्ने अर्थात् भाषान्तरण गरिएको हुन्छ । अनुवादले स्रोत भाषाका अभिव्यक्तिलाई लक्ष्य भाषामा रूपान्तरण गर्छ । अनुवादमा स्रोतभाषाका अभिव्यक्तिलाई लक्ष्य भाषामा रूपान्तरण गर्छ । अनुवादमा स्रोतभाषाका अभिव्यक्तिको मात्र रूपान्तरण नभई त्यसको अर्थ्याई, व्याख्या प्रमाणिक गर्ने प्रक्रिया पनि हुन सक्छ । यसरी अनुवादलाई विभिन्न ढङ्गबाट परिभाषित गरिएको पाइन्छ । अतः स्रोतभाषाको पाठ्यसामग्रीलाई लक्ष्य भाषामा निकटताका साथ प्रस्तुत गर्नु नै अनुवाद हो ।

२.२.३.२ अनुवादको प्रक्रिया

अनुवाद प्रक्रियालाई अनुवाद गतिविधि र अनूदित पाठलाई बुझाउँछ । अनुवाद प्रक्रिया आफैँमा जटिल सैद्धान्तिक र प्राविधिक कार्य हो । यसका लागि अनुवादमा अनुवाद अध्ययन सम्बन्धी सैद्धान्तिक र प्रायोगिक ज्ञानको पर्याप्त आवश्यकता पर्दछ । अनुवाद प्रक्रिया अनुवादको अदृश्य तर अति नै महत्त्वपूर्ण निर्धारक तत्त्व हो, तर यसको व्यापकता र जटिलताको बारेमा छलफलको त कुरै छाडौँ सामान्य चर्चा समेत भएको पाइँदैन । सन् १९६० को दशकदेखि मात्र अनुवाद प्रक्रियाले विद्वान्हरूको ध्यान आकृष्ट गर्न थालेको हो । बितेको करिब तीन दशकयता 'अनुवाद प्रक्रिया' अत्यन्त महत्त्वपूर्ण तत्त्व, अनुवाद सम्बन्धी शोधकार्यको केन्द्र र भविष्यका धेरै क्रियाकलापहरूको लक्ष्यका रूपमा स्थापित हुन पुगेको छ । अनुवाद प्रक्रियाका सन्दर्भमा विभिन्न अनुवादवेत्ताहरूले आ-आफ्नो किसिमबाट यसको चर्चा गरेका छन् । जुन निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

क. न्युमार्कका दृष्टिमा अनुवाद प्रक्रिया

न्युमार्कले अनुवाद प्रक्रियालाई अमूर्त तथा मानसिक पक्षका रूपमा लिएका छन् । उनले अनुवाद परिणामलाई सामुद्रिक हिमशिलाको एउटा सानो टुप्पोसँग र अनुवाद प्रक्रियालाई पानीको सतहमुनि अदृश्य रूपमा रहेको विशाल भागसँग तुलना गरेका छन् र उनी यो अदृश्य खण्ड यथार्थमा देखिएको खण्ड भन्दा दसौँ गुणा ठूलो हुन सक्ने बताउँछन् । यस किसिमको तुलना अनुवाद प्रक्रिया र अनुवाद परिणामका लागि अति सुहाउँदो देखिन्छ । किनभने परिणाम जहिले पनि मूर्त, देख्न सकिने वस्तु वा पाठक हो भने प्रक्रिया अन्तर्गत अनुवादका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू पर्दछन् । यहाँ परिणाम भनेको लक्ष्य भाषाको कृति वा पाठ हो भने प्रक्रिया भनेको अनुवादको मस्तिष्कमा घटित हुने सम्पूर्ण अदृश्य मानसिक गतिविधि हुन् । यसमा पाठको बोध, सान्दर्भिक शब्द तथा वाक्य छनोटमा आइपर्ने समस्याहरू र तिनको समाधानका युक्तिहरू तथा अनुवादको अनुभव दक्षता जस्ता पक्षहरू पर्दछन् । अतः अनुवादकले नयाँ 'पाठ' को पुनर्सिर्जना गर्ने काममा जे जस्तो सङ्घर्ष गर्दछ, त्यसको अधिकतम अंश प्रक्रिया अन्तर्गत पर्दछ भन्नु हुँदैन तर यो तथ्य आजसम्म पनि छायाँमा पारिरहेको छ ।

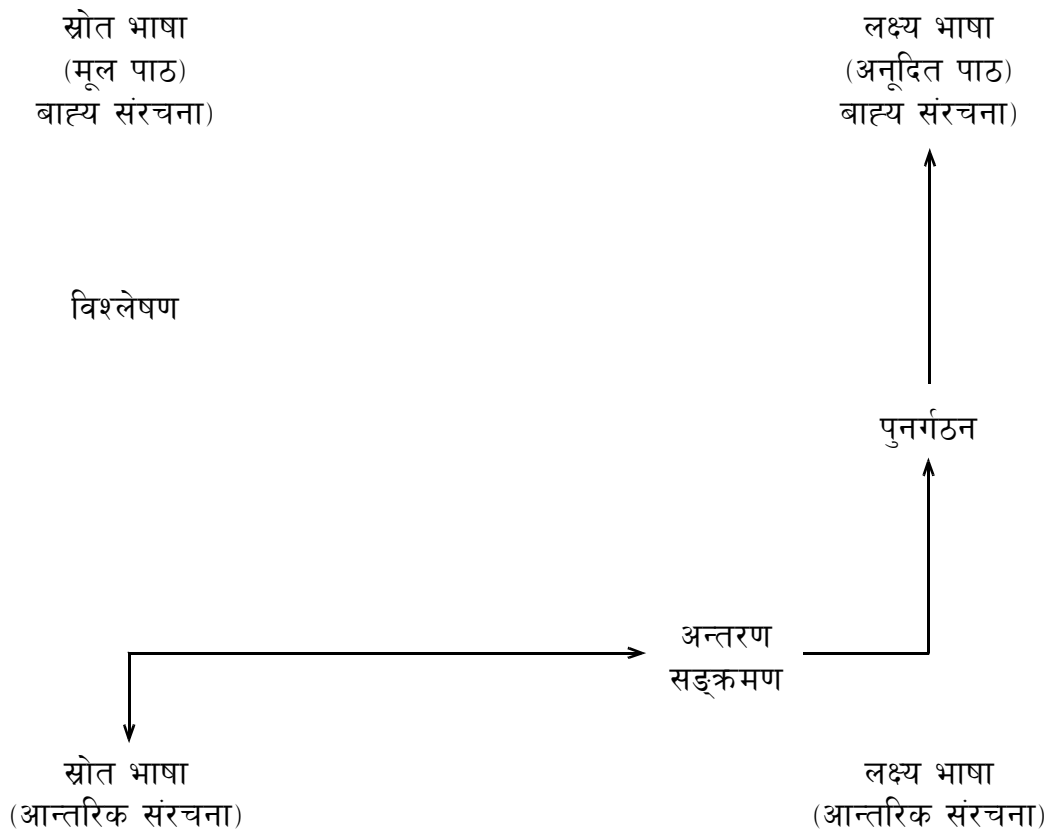
यस अदृश्य प्रक्रिया अन्तर्गत पाठ, पाठको बोध, उपयुक्त शब्द छनोटका क्रममा देखा पर्ने आन्तरिक द्वन्द्व, उपयुक्त शब्द, वाक्य वा शब्द विन्यासका खोजीमा लाग्ने र कतिपय

अवस्थामा व्यर्थमा जाने घण्टौको कठिन परिश्रम हरेक अनुवादकले अनुभव गर्ने नैराश्य वा व्यग्रता तथा आवेश जस्ता सम्पूर्ण पक्षहरू पर्दछन् । यसर्थ न्युमार्कका दृष्टिमा स्रोत भाषाको पाठ, स्रोतभाषाको पाठको बोध- विश्लेषण, पाठको पुनरुत्पादन र लक्ष्य पाठको प्राप्ति गरी अनुवाद प्रक्रियाका चार चरणहरू रहन्छन् । तसर्थ यसमा बोध र अभिव्यक्तिकरण प्रक्रियामा घटित हुन्छन् ।

ख) नाइडाको दृष्टिमा अनुवाद प्रक्रिया

सन् १९६० को दशकमा नाइडाले अनुवाद सिद्धान्त र अभ्यासलाई वैज्ञानिक ढङ्गले पुनःपरिभाषित गर्ने प्रयास गरे त्यो नै अनुवाद प्रक्रियालाई सम्बोधन गर्ने पहिलो वैज्ञानिक प्रयास थियो । नाइडाले प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष गरी दुई प्रक्रियामा आफ्नो मत राखेका छन् । उनले प्रत्यक्ष प्रक्रियालाई मूल पाठमा भएका प्रत्येक एकाइको रूपान्तरण लक्ष्यका पाठमा गर्ने व्यवस्थित तरिका हो भनेका छन् । यसमा स्रोत भाषिक कृतिको सन्देशलाई प्रत्यक्ष रूपमा लक्ष्य भाषाका कृतिमा लाने काम हुन्छ ।

अप्रत्यक्ष अनुवादमा मूल पाठको आन्तरिक तहमा छिरी तीन चरणमा केन्द्रित भएर अनुवाद कार्य सम्पन्न हुन्छ । यसलाई आरेखमा निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

यसमा प्रथमतः स्रोतभाषाका मूलपाठका राष्ट्रनिर्माण र व्याकरणिक संरचनाको विश्लेषण गरेर त्यसमा भएको अर्थलाई बोध गरिन्छ । दोस्रो चरणमा दुवै भाषाका शाब्दिक, वाक्यात्मक र अर्थतात्विक संरचनालाई तुलनात्मक रूपमा अध्ययन गरी मूल पाठका सन्देश वा अर्थलाई लक्ष्य भाषामा अन्तरण गरिन्छ । यस क्रममा अनुवादकलाई मानसिक तनाव, त्यससँगको भिडाइ र समाधानका युक्तिमा पुग्नुपर्ने हुन्छ । स्रोतभाषाका सम्भव मात्र नभएर ध्वन्यात्मक प्रतीकहरूलाई पनि लक्ष्य भाषामा रूपान्तरित गर्नुपर्ने हुन्छ । प्रत्येक भाषाको अभिव्यक्ति संस्कारमा संश्लेषण गर्ने काम निकै चुनौतीपूर्ण देखा पर्दछ । यसका लागि अनुवादक भाषा विज्ञानका शाखाहरू अर्थविज्ञान, भाषाप्रयोग सिद्धान्त, तुलनात्मक तथा व्यतिरेकी विश्लेषण, आन्तरिक संरचना विश्लेषण साङ्केतिक विज्ञान सङ्कथन विश्लेषण, सम्प्रेषण सिद्धान्तहरूको ज्ञाता हुनु पनि आवश्यक मानिन्छ । दोस्रो संरचना र भाषिक पक्षलाई लक्ष्य भाषाको विशिष्टता अनुरूप पुनःगठन गरिन्छ । खासमा नाइडाले प्रत्यक्षभन्दा अप्रत्यक्ष प्रक्रियालाई विशेष महत्त्वका साथ हेरेका छन् ।

ग. क्याटफोर्डका दृष्टिमा अनुवाद प्रक्रिया

क्याटफोर्डका दृष्टिमा बोध, रूपान्तरण र समायोजन गरी अनुवाद प्रक्रियाका तिन चरण उल्लेख गरेका छन् । स्रोत पाठका सामग्रीको अध्ययन गरी अर्थ ग्रहण गर्नु बोध हो । उक्त सामग्रीलाई लक्ष्य भाषाको सानो वा ठूलो भाषिक एकाइमा परिणत गर्नु रूपान्तरण हो । त्यसैगरी उक्त सामग्रीलाई लक्ष्य भाषामा अर्थ स्पष्ट हुने गरी समायोजन गर्नु तेस्रो चरणको कार्य हो । अनुवादक सन्दर्भमा एकाइ भन्नाले खास पाठ भन्ने बुझिन्छ ।

घ. डेरिडाको दृष्टिमा अनुवाद प्रक्रिया

डेरिडाको अनुसार अनुवाद द्वितर्फी प्रक्रिया नभइ एउटा स्वतन्त्र प्रक्रिया हो । यो स्रोतभाषाका पाठलाई लक्ष्य भाषाका पाठमा समानान्तरण उत्पादन होइन बरु स्वतन्त्र सृजना हो । कुनै पनि कृति प्रकारान्तर कथनको अनुवाद हो भन्दै उनले अनुवादलाई अनूदित प्रक्रिया मानेका छन् ।

खासमा परम्परागत दृष्टिमा अनुवादलाई मूलकृतिको उत्पादन वा परिणामका रूपमा हेरिने गरेको परिप्रेक्ष्यमा अहिले प्रक्रियाका दृष्टिले हेर्न थालिएको छ । सारमा अनुवाद प्रक्रियालाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

१. स्रोतसामग्रीको बोध

२. भाषान्तरण

३. समायोजन

१. स्रोतसामग्रीको बोध

स्रोतभाषिक कृतिको राम्रोसँग अध्ययन गरेर त्यसमा निहित भाषिक र अर्थतात्विक पक्षलाई बोध गर्नु अनुवाद प्रक्रियाको पहिलो चरणको कार्य हो । आधार सामग्रीमा रहेका ध्वनि, वर्ण, वाक्यदेखि सङ्कथन सम्मका एकाइ तिनबाट प्राप्त अर्थलाई ग्रहण गर्ने काम यस चरणमा हुन्छ ।

२. भाषान्तरण

यस चरणमा विश्लेषणबाट प्राप्त अर्थबोधलाई लक्ष्यभाषामा अन्तरण गरिन्छ । यस क्रममा ध्वनि, रूप वाक्य जस्ता व्याकरणिक एकाइमा समतुल्यताको खोजी गरिन्छ । यस पछि मूल कथ्य लक्ष्य भाषामा अन्तरण हुन आउँछ ।

३. समायोजन

प्रत्येक भाषाको आ-आफ्नै अभिव्यक्ति संस्कार हुने भएकाले लक्ष्य भाषामा अनूदित पाठलाई स्रोतभाषाकै सन्देश बराबर राख्न प्रयत्न गरिन्छ । लक्ष्य भाषा प्रति विशेष भुकाव राख्दै स्रोतपाठलाई वाक्यात्मक रूपमा संयोजन गरेर लक्ष्य पाठमा सम्प्रेषणीय बनाइन्छ । समायोजनको यस क्रममा अनुवादलाई केही स्वतन्त्रता प्राप्त हुन्छ । यसले पद्यमा लेखिएको मूल कृतिलाई गद्यमा अनुवाद गर्न सक्छ । कर्मवाच्यमा भएको पाठलाई भाववाच्यमा परिवर्तन गर्न सक्छ ।

डेरिडाको विचारमा अनुवादलाई एकल भाषाभित्र चलिरहने निरन्तरगामी प्रक्रियाका रूपमा पनि लिन सकिन्छ । अतः उनले अनुवादका लागि दुई पाठको अपरिहार्यताको परम्परागत र अवधारणालाई त्याग्दै अनुवाद प्रक्रियालाई सिर्जनात्मक कार्यको दर्जा दिएका छन् ।

बेलको ठम्याइमा अनुवाद प्रक्रिया अन्तर्गत प्रत्यक्ष अनुभूति, सूचना प्रशोधन र स्मृतिको मनोवैज्ञानिक अध्ययन तथा संज्ञानात्मक विज्ञानको खाकाभित्र रही अध्ययन गर्न सकिने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू पर्दछन् । त्यसैगरी कर्कउडले बेलको भनाइप्रति समर्थन देखाउँदै अनुवाद प्रक्रियालाई 'पाठको दुइतर्फी पाठ प्रशोधन' का रूपमा पुनःपरिभाषित गरेका

छन् । जस अन्तर्गत अनुवादकले लेखकसँग सह-व्याख्याताका रूपमा सहकार्य गरी 'अग्रपाठ' (अनुवाद) लाई फरक ढङ्गले प्रस्तुत गर्दछ । गेन्जलरले कुनै पनि परिशुद्ध सिद्धान्त र नियमबाट भन्दा व्यक्तिगत विवरण तथा सल्लाहबाट अनुवाद प्रक्रिया सम्बन्धी ज्यादा जानकारी प्राप्त हुन सक्ने बताएका छन् । अनुवादकले सामना गर्ने समस्या र अनुवाद प्रक्रियाबाट प्राप्त अन्तर्दृष्टिले अनुवाद अध्ययनलाई ठोस रूपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्दछ । त्यसैगरी सत्तरीको दशकमा पोपोभिकले अनुवाद प्रक्रियालाई अनुवादका क्रममा देखापर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापका रूपमा परिभाषित गरेका छन् । उनका अनुसार अनुवादका सिद्धान्त अध्येताका साथै यसको अभ्यासकर्ताका लागि अनुवाद प्रक्रियाको अनुवादको व्यावहारिक कार्यलाई कसरी सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न सकिन्छ भन्ने ज्ञान प्रदान गर्दछ । टेबरले अनुवादका क्रममा मानवमस्तिष्कमा हुने 'स्थानान्तरण' प्रक्रियाको अध्ययनमा जोड दिएका छन् । किनभने उनीहरूको विचारमा स्थानान्तरण आफैँमा अनुवाद प्रक्रियाको एक निर्णायक र महत्त्वपूर्ण पक्ष हो ।

यसबाट सन् १९८० को दशकभन्दा पहिले नै अनुवाद प्रक्रियाको महत्त्व स्थापित भइसकेको स्पष्ट हुन्छ । पछि यसका बारेमा संज्ञानात्मक मनोविज्ञान र मनोभाषा विज्ञानका क्षेत्रमा थप अध्ययन अनुसन्धान हुन थाल्यो । तत्पश्चात्का शोधकर्ताहरूको अनुवादका क्रममा मानवमस्तिष्क भित्र के कस्ता मानसिक प्रक्रियाहरू घटित हुन्छन् । भन्ने तर्फ आफ्ना अगाडि उपलब्ध अनगिन्ती सम्भावना र विकल्प मध्येबाट उपयुक्त छनोट गर्नुपर्छ । हरेक अनुवादकले आफ्ना अद्वितीय व्यक्तिगत अनुभव ज्ञान र अन्तर्दृष्टिका सहायताले समस्याको सामना र त्यसको समाधान गर्ने गर्दछ । यसबाट एउटै कविता अथवा पाठका धेरै अनुवादहरू एक अर्कासँग किन मिल्दैनन् भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ । अनुवादको क्रममा अनुवादकले हरेक क्षणमा विशेष किसिमको निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । यो प्रक्रिया मूलपाठ वा लक्ष्यपाठ कुनैका क्षेत्रमा नभई यी दुई बिचको अस्पष्ट सीमामा हुने गर्दछ ।

यसरी बितेका केही वर्षयता अनुवाद प्रक्रियाको स्थिति सुदृढ हुँदै आइरहेको छ र अनुवाद अध्ययनलाई अगाडि बढाउन 'विचारलाई स्वतः स्फूर्त व्यक्त गर्नुहोस्' जस्ता मनोभाषा वैज्ञानिक पद्धतिलाई प्रारम्भिक अध्ययनका रूपमा प्रयोग गर्न थालिएको छ । अनुवादकार्य सम्पादनलाई मनोभाषावैज्ञानिक ढङ्गले विश्लेषण गर्न मोन्डाल र जेन्सेनजस्ता विद्वानहरूले हालसालै स्थापित 'अनुवाद प्रक्रिया विश्लेषण' तर्फ सङ्केत गरेका छन् ।

निष्कर्ष : अनुवाद प्रक्रियाका सन्दर्भमा दुई किसिमका दृष्टिकोण विकसित भएका पाइन्छन् :

क. पाठपरक दृष्टि

पाठपरक दृष्टिका केन्द्रमा मूल रचना तथा अनूदित कृतिका बिचमा रहने सम्बन्ध मूलभूत पक्ष मानिन्छ । पाठपरक अनूदित कृतिलाई बनिबनाउ वस्तुका रूपमा स्वीकार गरिन्छ । अनुवाद भाषा व्यापारको एक सृजनात्मक प्रक्रिया पनि हो । यो प्रक्रिया मूल रचनाको अनुवादको भावनात्मक प्रक्रियाबाट प्रारम्भ भई अनूदित पाठको रचनाविधानसम्म फैलिएको हुन्छ ।

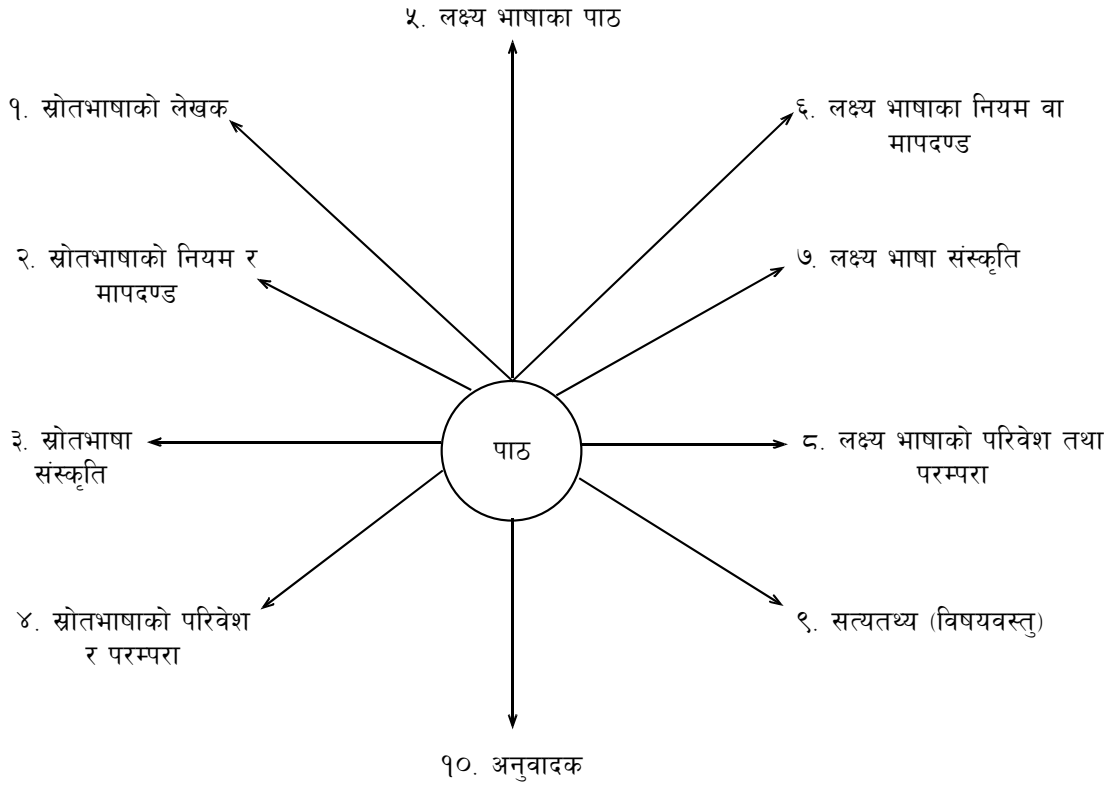
ख. प्रक्रियागत दृष्टि

प्रक्रियापरक अनुवादका दृष्टिबाट अनुवादलाई मूल रचनाकै समतुल्य वा एक स्वतन्त्र पाठका रूपमा हेर्न सकिन्छ र यसलाई त्यस प्रक्रियाका परिणामका रूपमा ग्रहण गर्न सकिन्छ । जसले दुई पाठकलाई (मूल र अनूदित) समतुल्य बनाउँछ । यसमा अनुवादलाई लक्ष्य भाषामा लेखिएको जस्तो बनाइन्छ ।

२.२.३.३ अनुवादको तत्त्व

अनुवाद अध्ययन आफैमा जटिल विषय हो अनुवाद गर्दा विभिन्न भाषाका भिन्नभिन्न सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक भौगोलिक तथा वातावरणीय परिवेश र सन्दर्भगत पक्षहरूलाई ध्यानमा राखी अनुवाद गर्नुपर्छ । एक भाषाको कृतिलाई अनुवाद गरेर विश्वभाषिक सम्प्रेषण सिर्जना गराउनु अनुवादको मुख्य प्रयोजन हो । वस्तुतः स्रोतभाषाका रचनामा भएका वर्ण, रूप, पद, पदावली, वाक्यदेखि सङ्कथन सम्मका संरचनात्मक पक्षका साथै भावगत, अर्थगत र प्रयोग सन्दर्भगत पक्षलाई लक्ष्य भाषामा समतुल्यताका साथ उतार्ने काम अनुवादले गर्ने भएकाले अनुवादका तत्त्वहरू महत्त्वपूर्ण हुने भएकाले यिनीहरू बिच अन्तर्क्रिया हुन आवश्यक देखिन्छ ।

न्युमार्कका अनुसार कुनै पनि पाठको अनुवाद गर्दा निम्न दश तत्त्वहरू बिच अन्तरक्रिया हुने गर्दछ । जुन निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

२.२.३.४ लिम्बु भाषाको परिचय

भाषा नै कुनै पनि जातिको पहिलो परिचय र सभ्यता हो । भाषा छ, जाति छ, धर्म र संस्कृति छ, तर भाषा छैन त केही छैन । भाषाको यही महत्त्वलाई बुझेको होला हिजोआज प्रत्येक जातीले आफ्नो भाषा र संस्कृति जगेर्ना गर्दै विकास गर्न त्याग र बलिदान दिएको पाइन्छ । कुनै पनि राष्ट्रको उन्नति हुनका लागि त्यस राष्ट्रमा रहेको विविध संस्कृति, धर्म र भाषाको समुचित उन्नति हुनु पर्दछ । यस राष्ट्रमा रहेका राष्ट्रिय भाषाहरूमध्ये लिम्बु भाषा पनि मुख्य भाषाका रूपमा रहँदै आएको छ ।

लिम्बु जातिले बोल्ने भाषालाई लिम्बु भाषा भनिन्छ । यस जातिले यसलाई आफ्नो भाषामा याक्थुङ्बा: पा:न् वा याक्थुङ पा: न् भन्दछन् । भाषाविद्हरूका अनुसार लिम्बु भाषा भोटबर्मेली भाषा परिवार भित्र पर्दछ । यस भाषाको आफ्नै सिरिजङ्गा लिपि रहेको छ ।

अरूण नदीदेखि पूर्वी टिस्टासम्म यस भाषाका विभिन्न भाषिकाहरू पाँचथरे, फेदाप्पे, तमरखोले र छथरे रहेका छन् । यी मध्ये पाँचथरे भाषिकालाई प्रसिद्ध र मानक भाषा मानिन्छ । पूर्वी नेपालमा लगभग १५० वटा विद्यालयहरूमा प्राथमिक तहका इच्छाधीन विषयका रूपमा लिम्बु भाषा अध्ययन अध्यापन भैरहेको छ । वि.सं. २०५८ को जनगणना अनुसार नेपालमा लिम्बु भाषा बोल्ने वक्ताहरूको सङ्ख्या ३,३३, ६३३ अर्थात् १.४७% ले यो

भाषा बोल्दछन् (भण्डारी, २०७२ पृ.७०) । पछिल्लो राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार लिम्बु भाषा बोल्ने वक्ताहरूको सङ्ख्या ३,४३,६०३ अर्थात् लगभग १.४८ प्रतिशत रहेको छ (नेपाल सरकार, २०७५, पृ. २६४) ।

लिम्बु भाषाको इतिहासमा २०४७ सालदेखि २०५२ सम्मको समय उल्लेखनीय रहेको छ । यस समयमा लिम्बु भाषा तथा साहित्य विकासको लागि अविस्मरणीय प्रयास भएको पाइन्छ । इतिहास, कथा, कविता, गीत, शब्दकोश, धार्मिक अनुष्ठानका पुस्तकहरू र पत्र पत्रिकाहरू अधिक मात्रामा लिम्बु भाषामा प्रकाशित भएर लिम्बु साहित्यका शब्द भण्डारलाई बढाउने र भाषालाई परिस्कृत गर्ने काम भएको पाइन्छ ।

२.२.५ पाठ्यपुस्तकको परिचय

कुनै निश्चित तह वा कक्षागत विद्यार्थीहरूका भाषिक तथा विषयगत ज्ञान सीप तथा धारणाको विकास गराउनका लागि तयार पारिएका लिखित अथवा मुद्रित सामग्रीलाई पाठ्यसामग्री भनिन्छ । नेपाली बृहत् शब्दकोशका अनुसार विद्यालय एवम् विद्यापीठहरूमा विद्यार्थीहरूले औपचारिक तवरले पढ्नुपर्ने पुस्तक नै पाठ्यपुस्तक हो । शिक्षकहरूलाई शिक्षण गर्नु, विद्यार्थीहरूलाई पठन पाठन गराउनका निम्ति यो अत्यन्तै महत्त्वपूर्ण र अनिवार्य साधन हो । पाठ्यपुस्तक भित्र पाठ्यक्रमले तोकेको विषयवस्तुहरू क्रमगत र क्षेत्रगत रूपमा उपयुक्त संयोजन गरेर समावेश गरिएको हुन्छ । तसर्थ पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको उद्देश्य प्राप्तिका लागि तयार गरिएको पुरक सामग्री नै पाठ्यपुस्तक हो । यसले पाठ्यक्रमका उद्देश्य पुरा गर्नका लागि सहयोग गर्दछ । यसले विभिन्न कक्षा र तहको शिक्षण कार्यलाई सुगम बनाउँछ । यसर्थ शिक्षण कार्यलाई सहज, सरल, स्वभाविक तथा प्रभावकारी बनाउने आधिकारिक आधार सामग्री हो ।

पौडेल (२०६९) ले पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी विभिन्न विद्वान्हरूले दिएको परिभाषालाई उल्लेख गरेका छन् । जस अन्तर्गत बेकन र ह्यारिसका अनुसार पाठ्यपुस्तक भनेको विशेषज्ञद्वारा सम्बन्धित क्षेत्रका उपयोगी हुने शिक्षण प्रक्रिया अंगाली सतर्कतापूर्वक तयार गरिएको कक्षा कोठाको प्रयोग सामग्री हो । त्यसैगरी गुडका विचारमा पाठ्यपुस्तक भनेको निश्चित तहमा खास विषयको निर्धारित पाठ्यांशका लागि व्यवस्थित ढङ्गले तयार पारिएको अपेक्षित शिक्षण सिकाइमा प्रयोग गरिने मुख्य अध्ययन स्रोत सामग्री हो अर्का विद्वान् हिल्टनका विचारमा पाठ्यपुस्तक भनेको पुस्तकको एक विशिष्ट प्रकार हो । कहिले काहीं

यसले नवीन ज्ञान पनि दिन सक्छ तर त्यो यसको मुख्य कार्य होइन, यसको प्रमुख कार्य त निर्धारित क्षेत्रमा सम्बन्धित विद्यार्थीहरूलाई क्रमबद्ध ज्ञान दिलाउनु हो भनेका छन् । पाठ्यपुस्तकलाई परिभाषित गर्ने क्रममा तनेजाले पाठ्यपुस्तक भनेको शिक्षण सामग्रीहरूको एउटा प्रकार हो जसले शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाका लागि साधनको काम गर्छ । यो विद्यालय, महाविद्यालय, विश्वविद्यालय र घरमा पनि व्यापक रूपले प्रयोग हुने सर्व सामान्य ढङ्गको शिक्षण सामग्री हो भनेका छन् । कोते म्बौलाका विचारमा पाठ्यपुस्तक शिक्षकका लागि पथ प्रदर्शन, विद्यार्थीका लागि स्मरण स्रोत, एउटा स्थायी अभिलेख वा सिकद्वै गरेका कुराका माप, एउटा सामान्यीकृत सम्बन्ध सुत्र, भाषा सिकाइको एकीकृत तत्त्व, विद्यार्थीहरूको भाषा वैज्ञानिक अनुभव क्षेत्रलाई व्यापक बनाउने साधन र अन्ततः अध्ययनका लागि अभ्यास भूमि हो यो विद्यार्थीको भावी जीवनमा देश देशावरका हावापानीमा अभ्यस्त बनाउने सशक्त मुद्रित सामग्री पनि हो भन्ने बुझ्न सकिन्छ ।

उपर्युक्त विचारहरूका आधारमा पाठ्यपुस्तक भनेको विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यक्रम अनुरूप तयार गरिएको महत्त्वपूर्ण तथा आधिकारिक पाठ्य सामग्री हो । यसको सहयोगले शिक्षकले योजनाबद्ध शिक्षण गर्न सक्छन् । यसका आधारमा विद्यार्थीहरू क्रमबद्ध रूपमा अभ्यास, कक्षा कार्यकलाप, गृहकार्य, स्वाध्ययन र उद्देश्य अनुरूपका सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल गर्न पाउँछन् । यसकै सहयोगले परीक्षण र मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ, उपयुक्त शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाहरू छनोट गर्न सकिन्छ । शिक्षण प्रशिक्षण गतिविधिलाई गतिशील, नियमित र व्यवस्थित गर्न सकिन्छ । साथै विद्यार्थीहरूको सिकाइ प्रवृत्ति अनुरूप मनोवैज्ञानिक र जीवन्त शिक्षण गर्न सकिन्छ । अतः पाठ्यपुस्तक भनेको विद्यालयको औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षण सिकाइको भरपर्दो, व्यवस्थित र सर्वाधिक महत्त्वपूर्ण शिक्षण सामग्री हो भन्न सकिन्छ ।

२.२.६ लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय

नेपालमा बोलिने विविध राष्ट्रिय भाषामध्ये लिम्बु भाषा पनि एक हो । प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ ले स्थानिय आवश्यकताका आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गरी प्राथमिक तहमा इच्छाधीन विषय 'आनि?पा:न्' को अध्ययन अध्यापन गराउने व्यवस्था गरेको छ । भाषा जति व्यवहारमा प्रयोग गर्नु त्यति नै जीवित र समृद्ध बन्ने हो । यसर्थ लिम्बु भाषाको संरक्षण संवर्द्धन र विकास गर्नका लागि प्रत्येक मातृभाषी विद्यार्थीहरूले आफ्नो

मातृभाषामा प्राथमिक तहसम्मको शिक्षा पाउने व्यवस्था भएकाले त्यसैको फलस्वरूप लिम्बु भाषाको पाठ्यपुस्तक प्रकाशनमा ल्याएको पाइन्छ ।

वि.सं. २०४९ मा तयार गरिएको पाठ्यक्रम अनुसार २०५९ मा मात्र पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी कक्षा १ देखि पठनपाठन प्रारम्भ भएको पाइन्छ । साथै प्राथमिक तहमा अध्यापन हुने कुल समयको ९ प्रतिशत अथवा साप्ताहिक ४ घण्टी स्थानिय विषय वा लिम्बु भाषाका पाठ्यपुस्तकका लागि छुट्याएको छ । कक्षा एकको इच्छाधीन विषय 'आनि?पा:न्' भने २०५५ मा प्रथम संस्करण २०५९ मा पुनः प्रकाशन, २०६० मा पुन मुद्रण र २०६४ मा परिमार्जन गरी जम्मा ४ पटक मुद्रण तथा परिमार्जन भइसकेको र अध्ययन अध्यापन कार्य भइरहेको छ ।

यसरी क्रमबद्ध रूपमा प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०४९ ले दिएको अधिकारको सदुपयोग गर्दै प्राथमिक तहमा अध्यापन गर्न गराउनका लागि मातृभाषा लिखित पाठ्यसामग्री प्रकाशन भयो । यसैलाई लिम्बु भाषाको पाठ्यपुस्तक भनिन्छ ।

अतः राज्यले प्राथमिक तहसम्म ऐच्छिक विषयका रूपमा आ-आफ्नो मातृभाषाको माध्यमबाट शिक्षा दिने नीति अनुसार थुप्रै मातृभाषाहरू मध्ये लिम्बु भाषाको पाठ्यपुस्तक निर्माण गरी प्राथमिक तहको सबै कक्षामा पठनपाठन भइरहेको छ ।

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि निम्नानुसारका विधि र प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएको छ :

३.१ अध्ययन विधि र प्रक्रिया

शोधकार्य कसरी सम्पन्न गरिँदै छ भनी स्पष्ट गर्ने कार्य नै अध्ययन विधि र प्रक्रिया हो । यस अन्तर्गत सामग्री सङ्कलनको विधि प्रक्रिया र अध्ययन विश्लेषणको सैद्धान्तिक आधार तयार गर्नुपर्दछ । त्यसैले अनुसन्धानका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको स्रोत, सामग्रीको सङ्कलन र त्यसको परीक्षण एवम् सत्यापनसम्मको समग्र प्रक्रियालाई शोधविधि भनिन्छ (भण्डारी, २०६८) । यस अध्ययनमा सामग्री सङ्कलनका लागि पुस्तकालयीय विधिको प्रयोग गरिएको छ । साथै वर्णनात्मक एवम् व्याख्यात्मक अध्ययन विधिद्वारा विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्न विभिन्न पाठ्यपुस्तक, अनुवाद सम्बन्धी कृतिहरू, लेख, जर्नल, व्याकरण, शब्दकोशको अध्ययनद्वारा यो शोधपत्र तयार गरिएको छ ।

३.२ सामग्री सङ्कलनका स्रोतहरू

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि सामग्री सङ्कलनका स्रोतहरूमा प्राथमिक र द्वितीयक गरी दुई वटा स्रोतहरूलाई लिइएको छ ।

क. प्राथमिक स्रोत

कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पा:न्* लाई प्राथमिक स्रोतका रूपमा लिइएको छ ।

ख. द्वितीयक स्रोत

प्रस्तुत शोधकार्य सम्पन्न गर्नका लागि अनुवाद सम्बन्धी सैद्धान्तिक पुस्तक, अनुवाद सम्बन्धी कृतिहरू, लेख रचना, जर्नल शब्दकोश आदिलाई द्वितीयक स्रोतका रूपमा उपयोग गरिएको छ ।

३.३ अनुवाद प्रक्रिया

कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पा:न्* लाई नेपालीमा अनुवाद गरिएको छ । अनूदित सामग्रीलाई विश्वसनीय र वैध बनाउका लागि तथा सामग्री सत्यापनका लागि लिम्बु

भाषाका विज्ञहरू र लिम्बु भाषाका वक्ताहरूसँग छलफल गरी यस पुस्तकको अनुवाद गरिएको छ । साथै उक्त पाठ्यपुस्तकमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गरी त्यसको विश्लेषण गरिएको छ ।

अन्त्यमा अनूदित पुस्तकलाई लिम्बु भाषा र नेपाली भाषाका तिन जना विज्ञहरूलाई मूल आधार बनाएर उनीहरूले दिएको सल्लाह सुभाषण अनुरूप अन्तिम रूप प्रदान गरिएको छ । अनूदित पुस्तकलाई लिम्बु भाषाका १० जना वक्ताहरूलाई देखाएर रुजू गराई विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय चार

कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद

४.१ विषयप्रवेश

स्रोत भाषाको पाठ्यसाम्रीलाई लक्ष्य भाषामा उच्चतम निकटताका साथ प्रस्तुत गर्नु नै अनुवाद हो । कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* मा भएका वर्ण, रूप, पद, पदावली वाक्यदेखि सङ्कथन सम्मका संरचनात्मक पक्षका साथै अर्थगत र भावगतलाई समतुल्यका साथ नेपालीमा अनुवाद गरिएको छ ।

४.२ पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को अनुवाद

पाठ : एक

चित्र हेर र भन

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- चित्रमा के-के छन् सबै विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न गरेर सोधेर उत्तर भन्न लगाउने ।
- आँगनमा के के छन् ?
- घरमा ढोकाहरू कति छन् ?
- तिम्रो घरमा के के पालेका छन् ?
- हामीहरू मानिसहरूलाई के के चाहिन्छ ? त्यस्ता प्रश्नहरू सोधेर उत्तर भन्न लगाउनुपर्छ ।

विद्यार्थीहरूलाई (गुप) समूहमा सोधेर आफ्नै-आफ्नै उत्तर भन्न लगाउनुपर्छ ।

पाठ दुई

कुन मिल्दैन छान

अ	अ	अ	ए
क	क	क	न
छ	छ	छ	ह
म	म	र	म

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- तिन ओटा मिल्ने र एउटा नमिल्ने चित्रहरू भएका जस्तै कक्षामा रहेका वस्तुहरू उनीहरूका सामानहरू र उपलब्ध वस्तुहरू मिलाएर राखी नमिल्ने वस्तुहरू छुट्याउन लगाउनुहोस् ।
- अक्षर उच्चारण सुन्न लगाउने । सबै विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउने ।
- ती अक्षरहरू उनीहरू कसकसको नाममा छ सोध्ने ।
- धेरै प्रकारका वस्तुहरू र अक्षरहरू त्यस्तै गरी बनाउन लगाउने ।
- सोधाइ अनुसार तिन ओटाभन्दा माथि पाँचओटा सम्मका वस्तुहरू भन्न लगाउन सकिए पनि एउटा नमिल्ने हुनुपर्छ ।

पाठ तीन

नमस्कार !

मेरो नाम

नमस्कार साथी ?

मेरो घर मेयङ्लुङ हो ।

साथीको घर कहाँ हो नि ?

तिम्रो नाम चाहिँ के हो नि ?

नामओत्ति ?

तिम्रो त ?

मेरो नाम सेसेमा ?

मेरो घर आडबुड ।

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको नाम आफैँ सोधेर भन्न लगाउने ।
- चित्रमा भएका रुखको पातमा वा दानामा (बियाँ) पढ्न सक्ने गरी नाम लेखेर चिन्न सक्ने गरी बनाउने ।
- नाम लेबल बनाएर भुन्ड्याउन लगाउने ।

पाठ चार

चित्र हेरेर वर्णन गर

यिनीहरू को हुन्, चित्र

उहाँ मेरो बुवा

उहाँ मेरो आमा

यी मेरी दिदी

यो मेरो भाइ

उसको नाम नाम्साड

उहाँ मेरो दाजु

उसको नाम मिक्साड

मेरो बुबा र मेरी आमा

मेरो बुबा र मेरी आमा मेलापातमा

दिदी बहिनी जाउँ विद्यालयमा

तान बुन्छिन दिदीले

घर रुनुहुन्छ बाजेले

मेरो दाजु जानुहुन्छ है कार्यालय

हान्छु गुलेली फूक कि फूक

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- चित्र हेर्न लगाएर वर्णन गर्न लगाउने ।
- वरिपरि के के छन् हेर्न लगाउँदै वर्णन गर्न लगाउने,
- शिक्षक अथवा शिक्षिकाले कालोपाटीमा बुबा आमा दिदी, दाजु भाइ बहिनीहरूको चित्र बनाएर बालबालिकाहरूले देखाउँदै भन्न र लेख्न लगाउने ।
- गीतलाई शिक्षकले मिठो स्वरमा गाएर बालबालिकाहरूलाई सुन्न लगाउने अनि उनीहरूलाई पनि गीत गाउन लगाउने ।

पाठ पाँच

स्वरवर्ण चिन

अ

बाबरी फूललाई रोपौ है

अनि पानी हालौ है

आ

मेरी आमा घरमा भात पकाउनुहुन्छ ।

मेरो बुवा खेतमा काम गर्नुहुन्छ

इ

पृथ्वी हिँड्छ घुम्दै

पूर्व दिशा सूर्य तन्कदै

उ

उँटको आँखा टेढो टेढो

भारीलाई बोक्छ चुलीचुली

ए

छोरी त विद्यालय जाँदैछिन् ।

वर्णमाला पढ्न थाल्दैछिन् ।

ऐ

ऐनामा अनुहार हेर्नु

आँखा कालो भए धुनु

ओ

जुनकिरी त रात परेपनि
चम्कदै हिँड्छ है जतापनि

औ

अ-मा औकार लगाउँदा
औ हुन्छ है पढ्दा

ऐ

पेचको चिह्न बाङ्गो गरी
लेखौं पढौं छिटो छिटो गरी

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- सुरुवातमा एक-दुई ओटा अक्षर मात्र लय भाका मिलाएर शिक्षक वा शिक्षिकाले गाइदिने ।
- त्यसैगरी नै शिक्षक/शिक्षिकाले विद्यार्थीहरूलाई संगसँगै सघाएर पढ्न सिकाउनुपर्छ ।

पाठ ६

स्वर वर्ण

अ	आ	इ	उ	ए	ऐ
ओ	औ	ए			

खाली ठाउँ भर :

(क)

अ		इ	
ए			औ

(ख)

	आ		
		ओ	
ए			

शिक्षक शिक्षकाले विद्यार्थीहरूलाई पढिदिने अनि पढेको अनुसार चित्रमा छुन लगाउने ।

	पृथ्वी
	घोडा
	आँप
	पङ्खा
	जुनकिरी
	उँट

अक्षर चिन र लेख

घोडा	अ =	अ	अ	अ	अ
आँप	आ =	आ	आ	आ	आ
पृथ्वी	इ =	इ	इ	इ	इ
उँट	उ =	उ	उ	उ	उ
छोरी	ए =	ए	ए	ए	ए
ऐना	ऐ =	ऐ	ऐ	ऐ	ऐ
जुनकिरी	ओ =	ओ	ओ	ओ	ओ
औँ	औ =	औ	औ	औ	औ
पङ्खा	ए =	ए	ए	ए	ए

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- स्वरवर्णलाई भाका मिल्ने गरी पढ्न लगाउने ।

- वर्णमालामा नराखिएको अक्षरहरू भर्न लगाउने ।
- चित्रको नाम भन्न लगाउने । त्यसपछि शिक्षक शिक्षिकाले शब्दलाई औल्याउँदै हेर्न लगाउँदै अक्षरहरू छुट्याउन लगाउने ।
- चित्रहरूको नाम पढ्न सहयोग, अक्षर छुट्याउन लगाउने त्यसपछि थोप्ला भएकोमा लेख्न लगाउने । यो अभ्यासलाई प्रयाप्त गर्न लगाउने । थप पूर्णता दिन लगाउने ।

पाठ सात

शब्द र अक्षर चिन

भ्यागुता

खाना

भाँडा

बाँदर

भ्याङ

मान्छे

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन :

- चित्रसँग मिल्ने अक्षरहरू चिनाउनका लागि चित्रको तलतिर शब्दहरू भनेर सुन्न लगाउने ।
- अक्षरहरू दिएर कसकसको नाममा छ नाम लेबल हेरेर हात उठाउन लगाउँदै एउटा समूहमा बसाउने । यसरी नै अक्षर चिन्न र सुन्न सहयोग गर्ने ।
- माथि दिइएका मात्र होइन अरू पनि भन्न लगाउने ।
- अन्य अक्षरहरूको शब्दअनुसार चित्र सबैले देख्ने गरी लेखेर देखाउने । होइन भने कालोपाटीमा लेखेर देखाउने ।

पाठ आठ

अक्षर चिन

स	म
च	ज

त	ड
ग	य

क	न
ह	छ

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- माथि दिइएका अक्षरहरू त्यसरी नै कालोपाटीमा भेट्ने गरी लेख्ने । त्यसपछि एक-एक अक्षर पढेर सुनाउने । विद्यार्थीहरूलाई त्यसरी भनिएका अक्षरहरूलाई छुन वा देखाउन लगाउने । खेलको माध्यमबाट पढ्न लगाउने ।
- पछि सानो-सानो समूहमा बाँडेर एक जनालाई अक्षर पढ्न लगाउने अरूलाई अक्षर छुन लगाउने । शिक्षकले मिले नमिलेको हेर्ने ।
- यो क्रियाकलाप सकेपछि शिक्षक/शिक्षिकाले एक दुई उदाहरण दिएर अक्षरबाट निर्माण हुने शब्द बनाउन लगाउने ।

यसरी ख = भाँडा म = मान्छे स = बाँदर

- यसरी नै माथिका सबै अक्षर जस्तै पछाडि भएका (पृष्ठ २१) अक्षरहरू पनि बनाउन लगाउने ।

क	न
ब	ध

ख	घ
ज	भ

प	फ
व	थ

ह	छ
स	म

द	ल
	फ

शिक्षक/शिक्षिकालाई निर्देशन

- माथि भएका सबै अक्षरहरू विद्यार्थीहरूले चिन्न सकेनन् भनेर शिक्षक शिक्षिकाले बिचैमा छोडिहाल्नु हुँदैन । एक दुई ओटा मात्र चिनेनन् भने पनि पाठ अगाडि बढाउने ।

पाठ नौ

व्यञ्जन अक्षर चिन

क

सालक त माटो खनी खान्छ ।

जङ्गली पिँडालु खोजी खान्छ

ख

भाडा माभन्नु खरानीले

खानु पिउनु मुखले

ग

ग भन्नु राम्ररी

नाचौ उफ्रौँ सँगै

ड

ड बाट डा माछा हुन्छ है

माछालाई हामी खान्छौं है

च

पुतली उडिरहेको छ

बास्ना मगमग चलिरहेको छ

छ

चिया पिउनु बढुकामा

गुलियो मानी मानी मुखमा

ज

ज पढ्नु पुस्तकमा

थोरैथोरै खानु पातमा

न

माउसुली कुद्यो सर्लड्लड

तर्सिए म त थुरथुरी

त

लौरोको सहाराले उभिनु

हुँदैन है हानाहान कुटाकुट गर्न

थ

भय्याड चढ्नु चनाखो भएर

उभौं साथी हो सिधा भएर

द

द लेखौँ साथी हो
किनेर खाउँ है केरा

ध

ध बाट के हुन्छ ?
भनि हेर मेरो साथी हो ?

प

भ्यागुता फुत्रुकै उफ्रियो है
पानी भित्र पस्यो है

फ

खरायोहरू मसँग छन्
भिन्नाभिन्नै घरमा राख्छु है

ब

ब भन भाइ बहिनी हो
विद्यालय पठाउ बुवा आमा हो

भ

भ पढ्न मन पछै
मन भित्र छिटो छिटो आउँछ

म

मानिस हामी भयौँ
गाइ गोरु जनावर भए

य

छाप्रोको घर कटेरो

मन विरक्त हुन्छ हा.....हा.....हा.....

र

र लेख्न थालौ है

कलम राम्ररी घुमाउँ है

ल

चिम्टा खेलाउँदा चेप्छु है

दुख्यो भने त चिच्याउँछौ है

व

चल्ला त च्याक-च्याक गर्छ

पोथी त कक्-कक् गर्छ

स

बाँदर उफ्रियो रुखको टुप्पा माथि

मकैको घोगा लिएर

ह

खरामी काठलाई च्याब्रुड बनाऔं

अनि बजाऔं च्याड ब्रुड ब्रुड

घ

घ लेख्नु हातले

कदम मिलाउनु खुट्टाले

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- सुरुवातमा एक दुई अक्षरको मात्र लय मिलाएर पढ्न लगाएर भन्न सघाउने ।
- त्यसलाई विद्यार्थीहरूले कसरी पछ्याउँछन्, अनुभव गर्छन् हेरेर उनीहरूलाई मनपर्ने लय/भाका मिलाउँदै परिवर्तन गरेर भएपनि गीत त्यसरी चिन्न/बुझ्न सघाउने ।
- पछि तिन चार ओटा वा पाँचओटा अक्षरको भाका मिलाउँदै सिकाएर पहिचान गर्न लगाउँदै लैजाने ।
- भेटिन्छ भने अक्षर चित्र नभए पनि त्यसको सट्टामा आउने चिजविज/वस्तुहरूसँग अक्षर देखाएर सुन्न लगाउँदै पहिचान गर्न लगाउने । उनीहरूले नचिनेको अक्षरलाई दोहोर्‍याएर भए पनि सिक्न र भन्न सहयोग गर्ने ।

पाठ दश

व्यञ्जनवर्ण

क	ख	ग	ङ
च	छ	ज	न
त	थ	द	ध
प	फ	ब	भ
म	य	र	ल
व	स	ह	घ

मौरी

भाँडा

मयूर

खरायो

कहाँ कुन अक्षरहरू छैनन् ?

क		ग	
	छ		न
	थ	द	
प		ब	भ
	य		ल
व		ह	

खरायोहरू मसँग छन् ।

भिन्न भिन्न घरमा राख्छु ।

भाँडा माभन्नु खरानीले

खानु पिउनु मुखले

- चित्रमा नभएको अक्षर वर्णमाला हेर्दै खाली ठाउँमा भर्न लगाउने, भन्न लगाउने अनि अक्षरलाई नहेरी पनि भर्न लगाउने ।
- चित्रका नामहरू भन्न पढ्न लगाउँदै अगाडि भएको अक्षरलाई चिनेर भन्न लगाउने ।
- घरदेखि विद्यालयसम्मको बाटोमा अक्षरहरू भर्न लगाउने (अगाडि वर्णमालालाई हेर्दै र पछि वर्णमाला नहेरी) त्यस्तै यसरी नै कालोपाटीमा धेरै प्रकारका कार्यहरू गर्न लगाउन सकिन्छ ।

पाठ एघार

रेखा/धर्सा लेख

ह	ह	ह
फ	फ	फ

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- उनीहरूका हात मिल्ने गरी सकिन्जेल अक्षर लेख्न लगाउने ।
- लेख्नु अगाडि बालुवा धुलोमा औलाले लेख्न लगाउने ।
- लेख्न जानेको जस्तो छन् भने कागजमा लेख्न लगाउने । लेखनका लागि (पेन्सिल) को प्रयोग गर्नु राम्रो हुन्छ ।
- केही नभए पनि एउटा चिह्न रेखा भएको कापीमा एक पाना (पृष्ठ) भरी लेख्न लगाउने ।
- यो कार्य दुई दिनसम्म गर्न लगाउने वा एकदिन/दुई दिन विश्राम लिँदै धेरैपल्ट गर्न लगाउने ।
- अभ्यास गराउँदा तरिकालाई रहरलाग्दो बनाउन समय समयमा रेखा चिह्नहरूमा विभिन्न विभिन्न प्रकारका आकृतिहरू रङ्गहरू थपेर चित्र बनाउनुपर्छ ।

अक्षर चिन् अनि लेख

सालक

माउसुली

बाँदर

मयूर

थल कमल

भन्याड

क

न

स

म

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- चित्रका बारेमा सोधेर चित्र चिन्न (पहिचान गर्न) लगाउने ।
- चित्रको आकृतिअनुसार के भन्छन् विद्यार्थीहरूको मनसाय बुझ्नु खोजी गर्नु ।

- अक्षर चिनाउनु भन्दा अगाडि आफैँले भनेर राम्ररी भन्न लगाउने ।
- अक्षर चिन्न सहयोग गर्ने भन्न लगाउने ।
- क, न, स, म, च, थ अक्षरबाट शुरुवात हुने शब्द के के हुन्छन् भन्न लगाउने (अगाडिको पानाको होइन) भन्नु अगाडि शब्दहरू मिल्ने वस्तुहरू वा चित्र देखाएर सरल होस् भनेर बताउन सहयोग गर्ने ।

जस्तै: म- बाट मान्छे

स - बाट मौरी

घ - बाट डोको आदि ।

- शब्दहरूका अक्षरहरू चिन्न (पहिचान गर्न) का लागि तिन चार पटक भन्न लगाउने/ लेख्न लगाउने । त्यस्ता अक्षर अगाडि, बिचमा वा छेउमा कहाँनिर छ खोज्न लगाएर पहिचान गर्न सहयोग गर्ने ।
- अभ्यासमा भएका चिह्न जस्ता अक्षरहरू लेख्न बनाउन लगाउने । (लेख्न सिकाउने क्रममा सुरुमा पेन्सिलले लेख्न लगाउनु राम्रो हुन्छ ।)

पाठ तैह

मात्रा र प्रयोग

(ा) आमा

क + ा = का

म + ा = मा

बास्नु

(ु) उकार

अ + ु = उ

ग + ु = गु

कन्याँयो

(इ) इकार ि

ख + इ = खि

अ + इ = इ

धागो

(े) एकार

थ + े = थे

ब + े = बे

के हौ ?

(ऐ) ऐकार

स + ऐ = सै
ब + ऐ = बै

(ओ) ओकार

प + ओ = पो
र + ओ = रो

तुर्लुङ्ग

(औ) औकार

ह + औ = हौ
ह + औ = हौ

(ए) विसर्ग/ए कार

फ + ए = फे
र + ए = रे

आयो

बास्नु	धागो
कन्याँयो	के हौ

सैबै	तुर्लुङ्ग
हौहौ	आयो

पाठ चौध

चित्र (तस्बिर) र शब्द

जौ	आगो	मान्छे	गड्यौँला
भ्यागुता	च्याब्रुड	माछा	मकै

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- अक्षरमा मात्रा (चिह्न) मिलाएर निस्कने ध्वनि शिक्षक शिक्षिकाले उच्चारण गर्दै बालबालिकालाई सुन्नु लगाउने अनि उनीहरूलाई पनि उच्चारण गर्न लगाउने ।
- मात्रा (चिह्न) लाग्ने अक्षरहरू दुई ओटा वा तिनओटा मिलाउँदा हुने शब्दहरूलाई उच्चारण गर्न सहयोग गर्ने ।
- चित्रहरूको नाम भन्दै तलतिरको शब्दहरू पढ्न सहयोग गर्ने ।

- कालोपाटीमा (ब्लाकबोर्ड) चित्र लेखेर वा त्यहीको वातावरणका वस्तुहरूको नाम भन्ने र पढ्न लगाउँदै लेख्न सहयोग गर्ने तर मात्रा (चिह्न) लाग्ने चाहिँ सरल हुनुपर्छ ।

पाठ पन्ध्र

आधा अक्षर पढ र लेख

क = क्

भारी	सुङ्गुर	आँखा
क+क् = कक् (भारी)	फा+क् = फाक् (सुङ्गुर)	मि+क्=मिक् (आँखा)

ड=ड्

दाउरा	ढुङ्गा
सि+ड् =सिड = (दाउरा)	लु+ड = लुड् (ढुङ्गा)
तु+ड्+ना= तुड्ना (बाजा)	त = त्

गोरु	ढुकुर	कैची
पि+त्=पित (गोरु)	पु+त्+तु+के=पुत्तुके (ढुकुर)	ने+त्+या= नेत्या (कैची)

न = न्

घोडा

अ+न= अन् (घोडा)

भुलुङ्गे कोक्रो

फो+न+दा+क्= फोन्दाक्

(भुलुङ्गे कोक्रो)

बाबरी फूल

अ+न्+द+ङ् = अन्दङ (बाबरी फूल)

प = ष

पखेटा

ला+प् = लाप् (पखेटा)

पाङ्ग्रा, चक्का

क+प्+लो+क् = (पाङ्ग्रा चक्का)

कागज

सा+प्+ला = कागज

म = ऱ

बाटो

ला+म् = लाम् (बाटो)

सूर्य

ना+म् = नाम् (घाम)

घर

हि+म् = हिम् (घर)

मकुन्डो

ख+र्+ज+म् = खरजम् (मकुन्डो)

छपनी

स+र्+मा = सर्मा = (छपनी)

चौठो

ख+र्+वा = खर्वा (चौठो)

ल + ल

रोटेपिड

हि+ल्+लो+क्+की = हिल्लोक्की (रोटेपिड)

न्याउली चरा

से+ल्+लो+क्+वा = सेल्लोक्वा (न्याउली चरा)

पाठ सोह

चिमोटा चिमोट कन्याई कन्याई

रनबहादुर मेयाड्बो

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

खुट्टा क्रमैसंग (क्रमश)

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

हात क्रमैसंग क्रमशः ।

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

आँखा फर्काइ फर्काइ

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

चिमोटा चिमोट कन्याइ कन्याइ

हात फर्काइ फर्काइ ।

पाठ सत्र

कहाँ रुन्छन्, कहाँ खेल्छन्

स्व. बाजविर थलड/इमानसिं चेम्जोड

भ्यागुता

वर्षा

नजिकै/छेउमै

पोखरी

घर नजिकै सानो एउटा पोखरीरु थियो ।

एक दिन ठुलो वर्षा भएर रोकियो । त्यस समयमा

धेरै भ्यागुताहरू पोखरीदेखि बाहिर निस्किए ।

उबाहिर निस्किएर बोल्दै बसेका थिए ।

त्यहीबेला केटाकेटीहरूले ढुङ्गाले हाने । कति भ्यागुताहरूको खुट्टाहरू भाँचियो । कतिको उनीहरूको हात भाँचियो ।

एकदिन

खेल्छन्

ढुङ्गा

भाँचियो

त्यस समयमा एउटा बुढो भ्यागुता बाहिर निस्कियो । बुढो भ्यागुताले बालबालिकाहरूलाई भन्यो - केटाकेटी हो ? हामी रमाउँदा किन ढुङ्गाले नि ? तिमीहरूले देखेनौं हाम्रो हात खुट्टा भाँचिएको ?

यति भनेर बुढो भ्यागुता पोखरीतिर लाग्यो ।

उपदेश - “केटाकेटी हो ? कसैले पनि दुःख नदिनेहरूलाई कहिले पनि मार्नु हुन्न है ।”

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- शुरुवातमा शिक्षक/शिक्षिकाले यो बाल कविता लय/भाका लगाउँदै दुबै हातहरू चिमोट्दै भाका मिल्ने गरी गाइदिने ।
- बालबालिकाहरूलाई पनि उनीहरूका आफ्नै आफ्नै हातहरू चिमोटेन लगाएर पछाडि-पछाडि भाका/लय लगाउँदै भन्न लगाउने ।
- शिक्षकले तिन चार जनाको समूहमा बालबालिकाहरूलाई उनीहरूका हात विस्तारै चिमोटेन लगाउँदै यो बाल कविता अन्न लगाउने ।
- यो कविता विद्यार्थीहरूलाई खेलको माध्यमबाट सिकाउँदा छिटो भन्न सक्छन् है ।

- शिक्षक शिक्षिकाले यो बाल कथालाई कक्षाभित्र विद्यार्थीहरूलाई पढी पछाडि सँगसँगै पढ्न लगाउने ।
- चित्र हेर्न लगाउँदै त्यो वातावरणमा के-के गरिदिएर अरू मानिस जनावर, चराचुङ्गी र किराफट्याङ्ग्राहरूलाई त्यसै दुःख दिनुहुन्न है भनेर भन्ने ।
- अन्त्यमा यो कथालाई लेख्ने सबेदार बाजविर थलड र इमानसिं चेम्जोडको (परिचय) पनि छोटकरीमा भनिदिने ।

स्वर्गीय बाजविर थलड र स्व. इमानसिंह चेम्जोड सम्माननीयहरूले लेखेका इस्वी सम्बत् १९३१ मा हस्तलेखनबाट मुद्रण गरेर निकालेका दोस्रो (द्वितीय) लिम्बु पुस्तकबाट यो कथालाई यहाँ राखिएको है ।

पाठ अठार

नाम्ओतीको आँखा भिमभिम

- बैरागी काइला

नाम्ओतीको आँखा भिमभिम
अब त नाकओती
सुत्छ है, सुत्छ ।

बाटो घाटो सिस्नु तिहुन
नाम्ओतीले दुध खायो
गुलियो है, गुलियो
अब त नाम्ओती
सुत्छ है, सुत्छ है ।

थपथप् नानु थपथप्
तिम्मा बाबा आउँदै होलान
नाकओतीको कोक्रो हल्लाऔँ
चुइ चुइ चुइ चुइ
अब त नाम्ओती
सुत्छ है, सुत्छ है ।

सोचेको बोलेको पुगोस् है
नाम्ओतीले आँखा चिम्लिन् है ।
मिठो निद्रा मिठो निद्रा
अब त नाम्ओती
सुत्छ है; सुत्छ है ।

सर्वत्र (आकाश) मा तारा सुहायो
जुनको ज्योति उदायो (छायो)
नाम्ओतीले सपना देखिन
राम्रो घर राम्रो घर
अब त नाम्ओती
सुत्छ है, सुत्छ है ।

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- कक्षाभित्र सर्वप्रथम शिक्षक शिक्षिकाहरूले आफै यो बाल कवितालाई लय मिलाउँदै पढेर विद्यार्थीहरूलाई सुन्न लगाउने । पछि विद्यार्थीहरूलाई पनि शिक्षक शिक्षिकासँगै भाका मिलाउँदै भन्न लगाउने ।
- उनीहरूको मन/इच्छा भएसम्म कवितालाई दोहोर्‍याउँदै, तेहेर्‍याउँदै भन्न लगाउने ।
- कालोपाटीमा चित्र टाँसेर/भुन्ड्याएर आमाले बच्चालाई स्तनपान राएको, उसको बुवा आउँदै गरेको, कोक्रो हल्लिएको, जुन, तारा र घर देखाउँदै कविता भन्न लगाउने ।
- भाका/लय मिलाउँदै उनीहरूले भनेको बेला (अभिनय गर्दै) भन्न लगाउँदा राम्रो हुन्छ ।

थपथप् नानी थपथप्

- डिल्ली लिङ्दम

थपथप् नानी थपथप्
तेरो बुवा अहिले आउँछ होला
तात्ते नानी तात्ते
तेरो बुवा आएर बोक्छ
कालिज लुइँचे खोस्री खान्छ
नानीको बुवा धान नाचीखान्छ ।

आम्मै नानी आम्मै
तेरो बुवा आउने होकी होइन
बढ बाबु बढ
तिमी छिटो बढ
घाम उफ्री उदायो आउँछ भलल
नानी उठ भटपट

बस्छ नानी बस्छ
अब नानी बामे सर्छ
ठेल नानी ठेल
वरपर डुल
भाले बाँस्यो तन्किदै
कुखुरा उड्छ है लुक्दै ।

उभी नानी उभी
 अहिले तेरो बुवा छैन है
 तात्ते नानी तात्ते
 तेरो बुवा आउंछ त ? भन्
 परेवा चरा उडेर आयो
 नानीको बुवा आइपुगयो ।

पाठ बिस

कुन कस्तो छ भन

ठुलो	सानो	लामो	छोटो
ठुलो / लामो	सानो / छोटो	लामो	छोटो
बाक्लो	पातलो	मोटो	दुब्लो

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- वातावरणमा जे भेटिएको सामानहरू शिक्षक र विद्यार्थीहरूले मिलेर बटुलेर कोठामा राख्ने । सङ्कलन गरिएका सामानहरू उनीहरूका गुण दोष अनुसार एक प्रकारका वस्तुहरू नमिल्ने छुट्याउन दिएर भन्न लगाउने । जस्तै- ठुलो - सानो, लामो - छोटो, बाक्लो - पातलो आदि ।

पाठ- एक्काइस

धेरै थोरै छुट्याऊ

धेरै थोरै

धेरै थोरै

धेरै थोरै

धेरै थोरै

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- एउटै प्रकारका वस्तु/सामग्रीहरू वरपर राखेर धेरै र थोरै छुट्याउन लगाउने ।
- देखाउन नसकिएका वस्तुहरूको चित्र मात्र देखाएर धेरै र थोरै छुट्याउन लगाउने ।

पाठ - बाइस

(क) मिल्दो/मिले अंक चिन र छान

(ख) क्रम जान

लामो देखि छोटो सम्म

छोटो देखि लामो सम्म

(ग) क्रम छुट्याऊ

पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	अन्तिम
-------	--------	--------	------	--------

पहिलो स्थानमा मृग

दोस्रोमा घोडा

कुदे सबै लस्करै (लहरै)

तेस्रो भयो बाघ

चौथोमा भयो हात्ति

अन्तिममा भयो बाखा ।

धेरै	थोरै
------	------

सानो	ठुलो
------	------

छोटो	लामो	बराबर/समान
------	------	------------

चौथो,	पाँचौ,	छैटौँ,	सातौँ,	आठौँ
-------	--------	--------	--------	------

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- चित्रमा भएका वस्तुहरू मिल्ने क्रममा छन् छैनन् छुट्याउन लगाउने ।
- विद्यार्थीहरूलाई बराबर दुई समूहमा राख्न लगाएर मिल्ने सङ्ख्यामा छन् छैनन् भन्न लगाउने ।
- क्रमबोधक गीतलाई राम्रो स्वरमा शिक्षकले गाइदिएर बालबालिकाहरूलाई गीतको माध्यमबाट सिक्न लगाउने ।
- के कुन क्रममा छ, सोध्ने जस्तै सातौँ क्रममा के छ ? चौथो क्रममा त ? घोडा कुन स्थानमा पुग्यो आदि ।
- बालबालिकाहरूलाई खेल मैदानमा निकाल्ने अनि दौडाएर क्रम छुट्याउन लगाउनु राम्रो हुन्छ ।

पाठ-तेइस

पढ र भन्न सिक

१	एक
---	----

२	दुई
---	-----

३	तिन
---	-----

४	चार
---	-----

५	पाँच
---	------

६	छ
---	---

७	सात
---	-----

८	आठ
---	----

९	नौ
---	----

१०	दश
----	----

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- मौखिक रूपमा गणना गर्न लगाउनु पर्छ ।
- औला भाच्चै गाउँदै सुन्न लगाउनु पर्छ ।

जस्तै: एक, दुई, तिन, चार, पाँच, छ, सात, आठ, नौ ।

एक-एक-दुई । हेर्न लायक मालिङ्गो ।

एक-तिन, एक-चार, एक-पाँच गीतको सुन्नु भाका ।

- विद्यार्थीहरूलाई पनि भाका मिलाएर सँगसँगै औला भाँच्चै पढ्न लगाउने ।

पाठ-चौबिस

सङ्ख्या चिन

०	शून्य
१	एक
२	दुई
३	तिन
४	चार
५	पाँच

६	छ
७	सात
८	आठ
९	नौ
१०	दश

सङ्ख्यालाई हेरेर मिल्ने चित्रहरूमा सिसाकलमले चिन्ह लगाऊ -

जस्तै:

३

१

५

२

६

३

४

७

८

९

१०

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशक

- अङ्क प्रदर्शन गर्दै के भनिएको हो क्रमशः लहरै भन्न लगाउने । जस्तै: एक, दुई, तिन, चार, पाँच ।
- शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई अङ्कहरू एकदेखि सयसम्म सिकाउँदा राम्रो हुन्छ ।

पाठ-पच्चीस

कुनलाई कसरी गणना गर्ने

	एक	दुई	तिन	चार	पाँच
	छ	सात	आठ	नौ	दश

एउटा देश

दुई ओटा घर

तिन ओटा फूल

चार ओटा डोको	पाँच ओटा बत्ति	छ वटा रुख
सात जना मान्छे	आठ ओटा चुरा	नौ ओटा पुस्तक
दश ओटा मुला	दश मुठा साग	
एउटा पात	दुई थोपा पानी	तिन ओटा धारा
चार ओटा टपरा	चौबाटो	
पाँच तलाको घर	पाँच सिद्धि	

१. आइतबार
२. सोमबार
३. मंगलबार
४. बुधबार
५. विहिनबार
६. शुक्रबार
७. शनिवार

साठ ओटा बार

पाँच प्रकारका खेलौना

आठ प्रकारका फल

नाँ जोडी जुत्ता

दश ओटा बाखा

दश ओटा पुतली

शिक्षक/शिक्षिका निर्देशन

- व्यवहार र प्रयोगमा आउने शब्दहरू पहिचान गर्न लगाउने । जस्तै: सामानहरू गणना गर्दा एउटा, दुइटा हुन्छ भने मानिसहरूलाई गणना गर्दा एक जना दुई जना तिन जना हुन्छ ।
- कुन चिजबिजहरू गणना गरिएको हो । तिनीहरूलाई क्रमशः प्रयोगमा आउने शब्दहरू जस्तै सिक्न लगाउने ।
- विभिन्न वस्तुहरू पढ्ने क्रममा विभिन्न शब्द उच्चारण हुन्छ र तिनीहरूको पनि थप ज्ञान दिने ।

अध्याय पाँच

कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद

अनुवाद कार्यमा अनुवादकलाई आफ्नो भाषिक संस्कृतिको ज्ञान हुनुपर्दछ । भाषाले समाजको संस्कृति बोकेको हुन्छ । भाषा वा अनुवादकै माध्यमबाट विभिन्न संस्कृतिहरू एक आपसमा ज्ञात भएका हुन्छन् । यस अध्याय अन्तर्गत कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त सांस्कृतिक शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरेर त्यसको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । उक्त कृतिमा रहेका सांस्कृतिक शब्दहरूको नेपाली भाषामा अनुवाद गरेर त्यसको व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ । उक्त कृतिमा रहेका सांस्कृतिक शब्दहरूको नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा लिम्बु संस्कृतिसँग सम्बन्धित शब्दहरूको मात्र अनुवाद गरिएको छ । यस्ता शब्दहरूलाई तालिकामा देखाएर एकातिर लिम्बु भाषाका सांस्कृतिक शब्दहरू र अर्कातिर नेपाली भाषामा ती शब्दहरू राखी अनुवाद गरिएको छ ।

५.१ सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद

लिम्बु भाषाका सांस्कृतिक शब्द	नेपाली भाषा
के	(च्याब्रुड) लिम्बु जातिको सांस्कृतिक बाजा
थाक्किन	तान बुन्नु
फाक्	सुङ्गुर
सर्मा	छपनी
अन्दड्	बाबरी फूल (बाघको प्रतिक मानिन्छ)
खर्वा	चौठो (रक्स बोक्ने भाँडो), काठको चारपाटे भाँडो
या? ला: ड्	धान नाच्नु, धान नाच वा नृत्य
लिइन्	गुलेली
सेवारो	नमस्कार,
च्याड ब्रुड ब्रुड	च्याब्रुड बजाउँदाको आवाज
नाम्साड, नामओत्ती	घामसँग सम्बन्धित सांस्कृतिक नाम
लुङ्	ढुङ्गा

५.२ अनूदित शब्दहरूको विश्लेषण

यसरी लिम्बु भाषाका सांस्कृतिक शब्दहरूलाई नेपाली भाषामा प्रयोग गरिएको पाइन्छ । यी शब्दहरू नेपाली भाषी वक्ताहरूका लागि नवीन हुन सक्छन् । यी शब्दहरूको अनुवादले लिम्बु संस्कृतिलाई मूर्त रूप दिनुका साथै लिम्बु संस्कृतिको पहिचान दिलाउने काम गरेको छ । माथिको तालिकामा रहेको 'के' शब्दलाई नेपाली भाषामा च्याब्रुड भनी प्रयोग गरिन्छ । 'च्याब्रुड' लिम्बु जातीको सांस्कृतिक बाजा हो । जुन लिम्बु जातीहरूले विवाह, विभिन्न जातीगत कार्यक्रम सभा समारोहमा बजाउने गर्दछन् र यसको तालमा महिला पुरुषहरू नाच्ने गर्दछन् । त्यस्तै 'लिइन्' शब्दलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्दा गुलेली हुन्छ । लिम्बु संस्कृतिमा गुलेलीको विशेष महत्त्व रहेको छ । यसलाई लिम्बु संस्कृतिको नाहेन पुजामा प्रयोग गरिन्छ । लिम्बु पूर्खाहरूले गुलेलीको प्रयोग गरी चराचुरुङ्गीको शिकार गरेका पाइन्छ । 'खर्वा' शब्दलाई नेपाली भाषामा चौँठो भनिन्छ । यसलाई लिम्बु संस्कृति अनुसार पाहुँना जाँदा विवाह बरखान्त आदिमा रक्खिस बोक्न प्रयोग गरिन्छ । 'सर्मा' शब्दलाई नेपाली भाषामा छपनी भनिन्छ । छपनी शब्द लिम्बु संस्कृतिको संग सम्बन्धित छ । घरमा आउने छरछिमेक, पाहुना आदिलाई जाँड छानेर दिन यसको प्रयोग गरिन्छ । साथै विवाहमा २,३ जना महिलाले छान्न मिल्ने गरी चोयाले बुनेको छपनी प्रयोग गरी जाँड छानेर दिने चलन छ ।

'फाक्' शब्दलाई नेपाली भाषामा सुङ्गुर भनिन्छ । जुन लिम्बु जातिको संस्कृति अनुसार लिम्बु जातिले घरमा पालेको सुङ्गुर मार्दा 'युमा' मा धुप बाल्नुपर्दछ । साथै सुङ्गुरको भित्र रहेको सेतो जाली जस्तो देखिने भाग कलसमा चढाउनुपर्छ । यसर्थमा पनि सुङ्गुर शब्द लिम्बु संस्कृतिसँग जोडिएको छ । साथै विभिन्न चाडपर्वमा सुङ्गुरको परिकार बनाएर खाने खुवाउने चलन छ । 'सेवारो' शब्द नेपाली भाषामा नमस्कार भन्ने हुन्छ । आफूभन्दा ठूला बडा बाजे-बज्यू, मामा-माइज्यू, फुपु-फूपाज्यू र आफन्तजन आदिसँग भेटघाट हुँदा प्रयोग गरिन्छ ।

“या?ला:ङ्' शब्दको नेपालीमा धान नाच्नु हुन्छ । धान नाचलाई लिम्बु भाषामा या?ला:ङ् वा या?ला:क्मा भनिन्छ । या? को अर्थ धान र ला: ङ् को अर्थ 'नाच' हो” (तुम्बाहाङ २०६८ पृ. १७०) । अर्थात् या?को अर्थ धान र ला:क्माको अर्थ कुल्चिनु हो । सुरुमा लिम्बुहरू हिजोआज जस्तो खलाको माझमा बाँसको मियो गाडेर त्यसको वरिपरी धानका पाँजा भेला

पारेर त्यसमाथि गोरुहरू घुमाएर दाइ भादैनथे सुकेका धानका पाँजा खेतको खलामा जम्मा भार्थे । गाउँका युवा-युवती त्यहाँ आएर त्यसलाई कुल्चेर वा मोडेर धान भार्थे । त्यसरी कुल्चिँदै धान भार्ने कामलाई या? लाःकमा वा धान कुल्चनु भनिन्थ्यो । पछि यो युवा-युवती बिच माया-पिरती गास्ने नाचको रूपमा विकसित हुँदै पाहुँना जाँदा, मेला पर्वमा विवाह आदि कार्यमा विशेष गरी युवा-युवतीले एक-अर्काप्रति मायाको अभिव्यक्ति पालामद्वारा दिँदै नाच्ने नाचका रूपमा विकसित भयो । बुढाबुढी पनि विवाह जस्ता समारोहमा धान नाचमा रमाउने गर्दछन् ।

‘थाक्कन’ शब्दलाई नेपाली भाषामा तान बुन्नु भन्ने हुन्छ । लिम्बु महिला शुरुदेखि नै तान बुन्थे भन्ने कुरा पनि लिम्बु धार्मिक ग्रन्थ मुन्धुममा वर्णित कथा अनुसार भन्न सकिन्छ । हाल लिम्बु जातिका महिलाहरूले परम्परा र संस्कृति भल्काउने विभिन्न साडी, लुङ्गी, पछ्यौरा, रूपमा आदि तानद्वारा बुनी लगाउने र बेच्ने गर्दछन् । ‘नाम्साड नाम्ओती’ शब्द नेपालीमा घामसँग सम्बन्धित लिम्बु सांस्कृतिक नामहरू हो । लिम्बु जातिका छोरा छोरीका नाम आफ्नो भाषा संस्कृति अनुसार राख्ने चलन छ । ‘च्याड ब्रुड ब्रुड’ शब्द नेपाली भाषामा लिम्बु जातिको सांस्कृतिक बाजा च्याब्रुडको आवाज हो । हड्सिड (खरामी रुख) को गिँडको बिच भाग खोली दुवैतिर बाघको छाला मोडेर बनाइने एक प्रकारको बाजा च्याब्रुड हो । यसको आवाज सुरिलो बनाउनका लागि च्याब्रुड काठको बिचमा सानो प्वाला पारी बेत या मलिबास खिपेको सानो सुइरो (पहिलो समयमा फलामको तार) घुसाएर त्यसको टुप्पामा पाङ्गो अडाइएको हुन्छ, जसलाई लाइक्पा भनिन्छ । च्याब्रुडको एकापट्टि हातको पञ्चाले र अर्कोतिर पङ्गे (मसिना चाँप आकारको घन्टी भुन्डाइएको) काठमो टुक्रा या गजोले बजाइने भएकाले च्याब्रुड भित्र राखिएको पाङ्गोलाई पञ्चाले बजाउनेपट्टि छुवाएर राखिन्छ र त्यसले आवाजमा परिवर्तन ल्याउँछ । च्याब्रुडबाट निस्कने आवाजको अनुकरणत्मक शब्द नै च्याड ब्रुड ब्रुड हो । यसको आवाजले विवाह, सांस्कृतिक कार्यक्रम, सभा समारोहमा छुट्टै आनन्द र रौनक थप्ने गर्दछ ।

‘अनदड’ शब्दको नेपालीमा बाबरी फूल भन्ने हुन्छ । बाबरी फूल लिम्बु संस्कृतिमा मृत्यु र अशुभको प्रतिक मानिन्छ । केसासीनाम्सानी मुन्धुम अनुसार आमा तिगेन्जडगाले जुम्ल्याहा छोरा केसामी (बाघ) र नास्सानी (मान्छे) बिचको निर्णायक युद्धको जोखना हेर्दा यिनै बाबरी फूल बाघको प्रतीक र सिल्लरी फूल मान्छेको प्रतीकको रूपमा प्रयोग गरेकी थिइन् । सिमलको नवौँ तलाबाट नाम्सासीले आठौँ पटकसम्म प्रहार गरिरहेका बाँडलाई छल्लै

केसामी आठौँ तलामा पुग्दा अनदड फूल हलक्क पलाएर मगमगाउन थाल्यो भने सिल्लरी फूल ओइलिन थाल्यो । तर परिणाम उल्टो भयो, बुद्धि लगाएर नाम्सासीले केसानीलाई मारेरै छाड्यो । अनदड फूल ओइलायो भने सेक्मुरी फूल हलक्क पलायो । यसरी अनदड फूल फस्टाउनु, त्यसको गन्ध मगमगाउनु अशुभ मानिन थालियो । भने सिल्लरी फूललाई जीवनको प्रतीक मानिन थालियो । 'लुङ्' शब्दको नेपालीमा 'ढुङ्गा' भन्ने हुन्छ । लिम्बु जातिहरूले प्रकृतिलाई पूजा गर्दछन् । जसको फलस्वरूप ढुङ्गा प्रकृतिको देन भएकाले लिम्बु जातिहरूले पूजा गर्दा ढुङ्गालाई देउताको स्वरूप मान्ने गर्दछन् । साथै मृत्यु भएका आफ्ना आफन्तजनहरूको सम्झनामा ढुङ्गाको चौताराको निर्माण गर्ने गरेको पाइन्छ ।

अन्त्यमा लिम्बु भाषाका सांस्कृतिक शब्दहरूको नेपालीमा अनुवादबाट नेपाली भाषीहरूले लिम्बु संस्कृतिलाई नजिकबाट बुझ्ने अवसर मिलेको छ ।

अध्याय छ

सारांश, निष्कर्ष, उपयोगिता

६.१ सारांश

प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद शीर्षकमा सम्पन्न गरिएको छ । यस शोधकार्य पुस्तकालयीय विधिद्वारा सम्पन्न गरिएको छ । कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपाली अनुवाद गर्नुका साथै उक्त पाठ्यपुस्तकमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको नेपाली भाषामा अनुवाद गरी विश्लेषण गरिएको छ । अनूदित पाठ्यपुस्तकलाई लिम्बु भाषा र नेपाली भाषाका विज्ञहरू साथै लिम्बु भाषाका वक्ताहरूद्वारा रुजु गराएर उनीहरूले दिएको सल्लाह सुभाबका आधारमा अन्तिम रूप प्रदान गरिएको छ ।

यस शोधकार्यको अध्याय एकमा शोधपरिचय अन्तर्गत अध्ययनको पृष्ठभूमि, समस्या कथन, अध्ययनको उद्देश्य, अध्ययनको सान्दर्भिकता, अध्ययनको परिसीमा र शोधपत्रको रूपरेखालाई राखिएको छ । अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको पुनरावलोकन अन्तर्गत पुस्तक पुनरावलोकन शोधकार्य पुनरावलोकन अनुवादको सैद्धान्तिक प्रारूप, अनुवादको परिचय, अनुवादको प्रक्रिया, अनुवादको तत्त्व, लिम्बु भाषाको परिचय, पाठ्यपुस्तकको परिचय, लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय राखिएको छ । अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया राखिएको छ । जसअन्तर्गत सामग्री सङ्कलनका प्राथमिक स्रोत द्वितीयक स्रोत र अनुवाद प्रक्रियालाई समेटिएको छ । अध्याय चारमा कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद गरिएको छ । अध्याय पाँचमा उक्त पाठ्यपुस्तकमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गरेर विश्लेषण गरिएको छ । अध्याय छमा शोधकार्यको सारांश, निष्कर्ष र उपयोगितालाई समेटेर यो शोधकार्यलाई पूर्णता प्रदान गरिएको छ ।

६.२ निष्कर्ष

यो शोधकार्य कक्षा एकको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद गर्नुमा सम्बन्धित छ । अनुवाद गर्दा उक्त पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त लिम्बु लिपि, संरचना, व्याकरण, शब्द र भाव अनुरूप नेपालीमा अनुवाद गरिएको छ । पाठ्यपुस्तक अनुवाद गरी सकेपछि उक्त पाठ्यपुस्तकमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको नेपालीमा अर्थ खोजेर अनुवाद गरिएको छ । साथै विश्लेषण पनि गरिएको छ । अनुवाद पश्चात् अनूदित पाठ्यपुस्तकलाई नेपाली

भाषा र लिम्बु भाषाका विज्ञहरूका साथै लिम्बु भाषाका वक्ताहरूबाट आवश्यक सल्लाह सुझाव अनुसार अन्तिम रूप प्रदान गरिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यले लिम्बु भाषामा निर्माण भएको पाठ्यपुस्तकलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरेर लिम्बु भाषा नजान्ने नेपाली भाषाका वक्ताहरू र लिम्बु भाषा सीमित जान्ने वक्ताहरूलाई पनि यो पाठ्यपुस्तक पठनपाठन गर्न सजिलो हुनका साथै भावी दिनहरूमा अनुवादसँग सम्बन्धित रहेर शोधकार्य गर्नेहरूका लागि पनि सहयोगी भएको छ ।

६.३ उपयोगिता

प्रस्तुत शोधकार्य कक्षा एकाको पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* को नेपालीमा अनुवाद शीर्षकमा केन्द्रित छ । यस अध्ययनको उद्देश्य लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकको नेपालीमा अनुवाद गर्नु रहेको छ भने अन्य उद्देश्यहरूमा उक्त पाठ्यपुस्तकमा भएका सांस्कृतिक शब्दहरूको अनुवाद गर्नु रहेको छ । यस पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्द, भावलाई नेपाली भाषामा बुझ्न साथै नेपाली भाषाका विद्यार्थीहरू अभिभावक र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई पठन पाठन गर्न, बुझ्न, लेख्न र बुझ्नेका आधारमा व्यक्त गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ । साथै यस कार्यबाट लिम्बु भाषा र संस्कृतिप्रति रुचि राख्ने जो कोहीका लागि पनि उपयोगी देखिन्छ । साथै लिम्बु भाषा नबुझ्ने मानिसहरूका लागि यो कार्यले निकै प्रभावकारी भूमिका खेल्ने देखिन्छ ।

यस शोधकार्यले अनूदित पाठ्यपुस्तकका माध्यमबाट सम्बन्धित भाषाका बारेमा जानकारी दिनुका साथै त्यही कृतिलाई आधार बनाई विद्यार्थीहरूमा भाषिक अभिव्यक्ति सबल बनाउन शब्दभण्डार क्षमताको विकास गराउनमा समेत सहयोग मिल्ने देखिन्छ । मातृभाषा पाठ्यपुस्तकको अनुवाद सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान नभएकोले भावी दिनमा मातृभाषा पाठ्यपुस्तकको अनुवाद र अन्य अनुवाद सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्न चाहने शोधार्थीहरूलाई समेत यसले सहयोग पुऱ्याएको छ । लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तक *आनि? पाःन्* लाई सबै सामाजिक परिवेशमा चिनाउन कृतिलाई सबल जीवन्त तुल्याउन समेत यस शोधकार्यले सहयोग पुऱ्याएको छ ।

सन्दर्भ सूची

- अधिकारी, बलराम (२०७१), *अनुवाद सिद्धान्त र प्रयोग*, काठमाडौं : त्रिपिटक प्रकाशन ।
- अधिकारी, हेमाङ्ग राज (२०७२), *नेपाली बृहत् शब्दकोश*, काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- आचार्य, देविका (२०६९), *कल्याणी धर्ती उपन्यासको अनुवाद सिद्धान्तका आधारमा वाक्यगठन प्रक्रियाको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग त्रि.वि. कीर्तिपुर ।
- आचार्य, बासुदेव (२०६९), *लिम्बु मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारण गर्दा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि. कीर्तिपुर ।
- काइँला, विरही (२०४९), *याक्युङ पानसुन*, ताप्लेजुङ : टेकबहादुर लेखर्बो ।
- काइँला, बैरागी (२०७१), *नाम्सामी केसामी मुन्धुम*, काठमाडौं : लिम्बु साहित्य र सांस्कृतिक उत्थान तथा प्रकाशन समाज ।
- काइँला, बैरागी र अन्य (.२०७०), *लिम्बु व्याकरण*, काठमाडौं : नेपाली प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- खजुम, आइत (२०७१), *च्याब्रुङको नालीबेली*, विश्व याक्युङ मुन्धुम समाज ।
- चेम्जोङ्ग, निर्मला (२०६८), *पान्थरे लिम्बु भाषिका एक अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग कीर्तिपुर ।
- जप्रेल, नरेन्द्रबहादुर (२०७४), *परालको आगो कथाको बभाडी भाषामा अनुवाद अध्ययन*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग कीर्तिपुर ।
- जोशी, चेताराम (२०७३), *समर लभ उपन्यासमा व्यक्त सांस्कृतिक शब्दहरूको पहिचान र अनुवादमा देखिएको दुरी*, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षा शास्त्र सङ्काय, अङ्ग्रेजी शिक्षा विभाग कीर्तिपुर ।
- तुम्बाहाङ्ग, गोविन्दबहादुर (२०६८), *लिम्बु जातिको चिनारी*, आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ।

नसान, आन्ध्रमे (२०७२), *नयाँ किरात वर्णमाला*, इलाम : निजी गुरुआश्रम कृषि तथा भौतिक
पूर्वाधार निर्माण आर्थिक व्यवस्थापन समिति ।

नेपाली मिथक कोश (२०७४), नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

नेपाल सरकार (२०७५), *नेपाल परिचय*, काठमाडौँ : सूचना तथा प्रसारण विभाग ।

पोखरेल, केशवराज र काफ्ले, उमेश (२०७४), *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौँ , क्याम्ब्रिज
पब्लिकेसन ।

पौडेल, माधव प्रसाद (२०६९), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयामहरू*, काठमाडौँ :
हेरिटेज पब्लिसर्स एन्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।

बन्धु, चूडामणि (२०७३), *भाषाविज्ञान*, काठमाडौँ : साभा प्रकाशन ।

भट्टराई, रामप्रसाद (२०७३), *भाषिक अनुसन्धान विधि*, काठमाडौँ : शुभकामना प्रकाशन ।

भण्डारी, पारसमणि (२०७४), *प्राजिक लेखन तथा सम्पादन*, काठमाडौँ: विद्यार्थी पुस्तक
भण्डार

योडहाड, खेलराज (२०५२), *लिम्बु नेपाली शब्दकोश*, लिम्बुभाषा साहित्य सांस्कृतिक उत्थान
प्रेमी ।

लामिछाने, यादवप्रकाश (२०७०), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम*, काठमाडौँ:
विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

लिम्बु, डिल्लीप्रसाद (२०६८), *लिम्बु भाषाको कक्षा ५ को इच्छाधीन विषय आनिपान्,*
पाठ्यपुस्तकको विश्लेषणात्मक अध्ययन, स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन
विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभाग कीर्तिपुर ।

बन्धु, चूडामणि (२०६७), *लिम्बु नेपाली अङ्ग्रेजी शब्दकोश*, काठमाडौँ : नेपाल प्रज्ञा
प्रतिष्ठान ।

सुतार, देवसिंह (२०४४), *कर्तव्य कथाको बैतडेली भाषामा अनुवाद अध्ययन*, स्नातकोत्तर
शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग,
कीर्तिपुर ।

सम्प्रेषण परिवार (२०६४), *सम्प्रेषण*, अङ्क ४ नेपाल भाषा शिक्षा त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

परिशिष्ट 'क'

कक्षा एकको लिम्बु भाषा पाठ्यपुस्तकलाई नेपाली अनुवाद गरेर अन्तिम रूप प्रदान गर्न लिम्बु भाषा र नेपाली भाषाका ३ जना विज्ञहरू र अनूदित सामग्रीलाई रुजु गरी सहयोग गर्नुहुने लिम्बु भाषाका १० जना वक्ताहरूको नामावली

१.	विष्णु माया सिघक	लिम्बु भाषा शिक्षिका तथा अनुसन्धानकर्ता, पत्रकार
२.	तिल विक्रम चोडबाड	लिम्बु भाषाका अध्ययनकर्ता तथा शिक्षक
३.	गोविन्द बहादुर आड्बुहाङ्ग	किँरात याक्थुड चुम्लुड लिम्बु सांस्कृतिक परिषद् केन्द्रीय अध्यक्ष
४.	तेजन लिम्बु	लिम्बु भाषाका विद्यार्थी
५.	जलन लिम्बु	लिम्बु भाषाका विद्यार्थी
६.	प्रेम प्रसाद लिम्बु	उपप्राध्यापक
७.	अम्बरजड लिम्बु	उपप्राध्यापक
८.	यासेली थोडहाड	किँरात याक्थुड चुम्लुड लिम्बु सांस्कृतिक परिषद् सचिव
९.	रामबहादुर चेम्जोड	लिम्बु भाषाका शिक्षक
१०.	आडधोज चेम्जोड	लिम्बु भाषाका शिक्षक
११.	कविता ओखाबो	लिम्बु भाषाको शिक्षिका तथा गायिका
१२.	भुपेन्द्र खुदाड	लिम्बु भाषाका मासिक पत्रिका तान्छोजाको सम्पादक ।
१३.	धनवीर सावाँ	लिम्बु भाषाको खोज अनुसन्धानकर्ता तथा गायक

व्यक्तिवृत्त

नाम : रूपा लिम्बु
जन्ममिति : २०४९/११/१२
ठेगाना : मेन्छ्यायम गाउँपालिका-५, तेह्रथुम
बुवाको नाम : योगेन्द्र बहादुर लिम्बु
आमाको नाम : हरिमाया लिम्बु
नागरिक : नेपाली
लिङ्ग : महिला
धर्म : किराँत, हिन्दू
तह : स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)
सम्पर्क नं. : ९८६१८००८६३

शैक्षिक योग्यता

तह	शिक्षण संस्था	उत्तीर्ण वर्ष
प्रवेशिका परीक्षा (एस.एल.सी.)	श्री गौखुरी उ.मा.वि., तेह्रथुम	२०६४
प्रवीणता प्रमाणपत्र तह (१०+२)	श्री गौखुरी उ.मा.वि., तेह्रथुम	२०६८
स्नातक तह (बी.एड.)	पुष्पलाल मेमोरियल कलेज, चावहिल, काठमाडौं	२०७१
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.)	विश्वविद्यालय क्याम्पस, त्रि.वि., कीर्तिपुर	